

62

mark

Res Nov 62

62

५
भागवत सारानाम्.

भा.मा.

१

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीभागवतमाहात्म्यं
पद्मपुराणस्येदं ॥ ग्रंथव्रजंतमनुपेतमपे
तकृत्यंद्वैपायनोविरहकातरञ्चाजुहा

रामः

१

व॥ पुत्रेति तन्मयतया त रवोभिनेदस्तं सर्वभूतहृदयं मुनिमान
 तोस्मिं॥ १॥ नैमिषे सूरतमासीनमभिवाद्य महामतिं॥ कथां हृत
 रसास्वादे कुशलः शौनकोऽब्रवीत्॥ २॥ शौनक उवाच॥ अज्ञान
 ध्वांतविध्वंसं कोटि सूर्यसमप्रभं॥ सूताख्याहिकथासारं मम कर्ण
 रसायनं॥ २॥ भक्तिज्ञानविरागाप्तो विवेको वर्द्धते कथं॥ मायामोह
 निरासश्च वैष्णवेऽक्रियते कथं॥ ३॥ इह घोरे कलौ प्रायो जीवश्चासु
 रतांगतः॥ क्लेशाक्रांतस्तस्यैव शोधने किंपरा र्गं॥ ४॥ श्रेयसां
 यद्भवेच्छ्रेयः पावनानां च पावनं॥ कृष्णप्राप्तिः कथं शश्वत्साधनं तद्व
 दाधुना॥ ५॥ चिंतामार्गलोकि सुखं सुरदुःस्वर्गसंपदं॥ प्रयच्छति गुह्यं

भा.मा

२

प्रीतो वैकुण्ठं योगि दुर्लभं ॥ ६ ॥ **सूत उवाच ॥** प्रीतिः शो न कचित्तेते ।
ह्यतौ वचि विचार्य च ॥ सर्वसिद्धान्तनिष्पन्नं संसारभयनाशनं
॥ भक्त्योपवर्द्धनं यच्च कृष्णसंतोषहेतुकं ॥ तदहं ते भिक्षास्वामि
सावधानतया शृणु ॥ ७ ॥ कालबालमुखया सत्रासनिनाशिहे
तवे ॥ श्रीमद्भागवतं शास्त्रं कलौ कारेण भाषितं ॥ ८ ॥ एतस्माद
रं किंचिन्मनः शुद्धौ न विद्यते ॥ जन्मान्तरे भवेत्पुण्यं तदा भागवतं
लभेत् ॥ ९ ॥ परीक्षिते कथां वक्तुं सभायां संस्थिते शुके ॥ सुधाकु
भंगुद्गीतैव देवास्तत्र समागताः ॥ १० ॥ शुकं नत्वा वदन् सर्वे स्त
र्षकुशलाः सुराः ॥ कथां सुधां प्रयच्छस्व गृहीत्वैव सुधामिमां ॥ ११ ॥

रामः

२

एवंविनिमयेजातेसुधाह्येतत्प्रतीयतां॥प्रपास्यामोवयंसर्वे
श्रीमद्भागवतामृतं॥१३॥क्वसुधाक्वकथालोकेक्वकाचःक्वम
णिर्महान्॥ब्रह्मरातोविचार्येतितदादेवान्जहासह॥१४॥अ
भक्तांस्तान्चविज्ञायनददौसकथामृतं॥श्रीमद्भागवतीकात्ता
सुराणामतिदुर्लभां॥१५॥राज्ञोमोक्षंतथावीक्ष्यपुराधातापिवि
स्मितः॥सत्यलोकेतुलां वधातोलयत्साधनान्यजः॥१६॥लघु
न्यन्यानिजातानिगौरवत्वादिहंमहत्॥तदाऋषिगणासर्वे
विस्मयंपरमंययुः॥१७॥मेनिरेभगवद्रूपंशास्त्रंभागवतंक्षितौ
पठनाच्छ्रवणात्सद्योवैकुण्ठफलदायकं॥१८॥सप्ताहेनश्रुतंचै

भा. मा.
३

तत्सर्वथा मुक्तिदायकं ॥ सनकाद्यैः पुरा प्रोक्तं नारदाय दद्यापहे
॥ १९ ॥ सद्यपि ब्रह्मसंबंधाच्छ्रुतमेतत्सुरर्षिण ॥ सप्ताहं श्रवणं
विधिः कुमारस्तस्मात्तथापि तः ॥ २० ॥ शौनका उवाच ॥ लोकविग्र
हयुक्तस्य नारदस्यास्थिरस्य च ॥ विधिः श्रवेण कुतः प्रीतिः संयोगः
कुत्र तै सह ॥ २१ ॥ सूत उवाच ॥ अत्र ते कथयिष्यामि मुक्तिपुष्टिक
स्यानिकं ॥ श्रुकेन मया प्रयत्नोक्तं रहः शिष्यं विचार्य च ॥ २२ ॥ एकाद
शिविशालायां चत्वारो ऋषयोऽमलाः ॥ सत्संगार्थं समायाता द
दृशुस्तत्र नारदं ॥ २३ ॥ कुमार उवाच ॥ कथं ब्रह्मन्दीनमुखः कुत
श्चिन्तातुरो धुना ॥ त्वरितंगम्य ते कुत्र कुतश्चागमनं तव ॥ २४ ॥

रामः
३

इदानीं शून्यं चित्तो सिगतचित्तो यथा जनः॥ तदेवं मुक्तसंगस्य नो
चित्तं वेदकारणं॥ २५॥ **नारद उ०**॥ अहं तु पृथिवीयातो ज्ञात्वा
सर्वोक्तिमामिति॥ पुष्करं च प्रयागं च काशीं गोदावरी तथा॥ २६॥
हरिद्वेत्रं कुरुद्वेत्रं श्रीरंगं सेतुबंधनं॥ एवमादिषु तीर्थेषु भ्रम
माण इतस्ततः॥ २७॥ नापश्यं कुत्रचिद्धर्ममनःसंतोषहेतुकं
। कालिना धर्ममित्रेण धरेपं वा धिजा धुना॥ २८॥ सत्यं नास्ति
तपः शौचं दया दानं न विद्यते॥ उदरं भरिणो जीवा वराका कू
टभाषिणः॥ २९॥ मंदा सुमंदा मतयो मंदभाग्या ह्युपद्रुताः
पाषंडा निरजा संतो विरक्ताः सपरिग्रहाः॥ ३०॥ तरुणी प्रभुता

भा.मा.

४

गेहेश्यालकोबुद्धिदायकः॥कन्यायाविक्रयोस्सोभाद्वंपतीनां
चकल्कच॥३१॥आश्रमायवनैरुद्धास्तीर्थानिसरितस्तथा॥दे
वतायतनान्यत्रदुष्टैर्नष्टानिभूरिशः॥३२॥नयोगीनैवसिद्धो
वानज्ञानीसन्निक्रियोनरः॥कलिदावानलेनाद्यसाधनंभस्मतां
गतः॥३३॥अदृशूलाजनपदाशिवशूलाद्धिजातयः॥कामि
न्यःकेशशूलैर्न्यःसम्भवंतिकलाविह ३४ एवंपश्यन्कलेर्दो
षान्पय्यटन्नवनीमहं॥यामुनंतरमापन्नोयत्रलीलाहरेर
भूत्॥३५॥तत्राश्चर्यमयादृष्टःश्रूयतांतन्मुनीश्वराः॥एका
नुतरुणीतत्रनिषन्नाखिन्नमानसा॥३६॥द्वौवृद्धौपतितौपा

रामः

४

श्वेनिश्वसंतावचेतनौ ॥ शुश्रूषंतीप्रबोधंतीरुदंतीचतयोः पु
 रः ॥ ३७ ॥ दशदिक्षु निरीक्षंतीरक्षितारं निजं पुनः ॥ वीज्यमा
 नाशतस्त्रीभिर्वीक्ष्यमाना मुहुर्मुहुः ॥ ३८ ॥ दृष्ट्वा दूरं कृतः सो
 हं को तु केन न दंतिकं ॥ मां दृष्ट्वा चोत्थिता वाला विकला चाब्र
 वीक्ष्वचः ॥ ३९ ॥ **वालोवाच** ॥ भो भो साधो क्षणं तिष्ठ मच्चिंता मपि
 नाशय ॥ दृष्ट्वा नितव लोकस्य सर्वथा घट्टं परं ॥ ४० ॥ बहुधा त
 व वाक्येन दुःखं शान्तिं भविष्यति ॥ यदा भाग्यं भवेद्भूरि भवतो द
 र्शनं तदा ॥ ४१ ॥ **नारद उवाच** ॥ काच त्वं कावि मौ चेमाना यः का
 पद्मलोचना ॥ वद देवि स विस्तारं स्वसुदुःखस्य कारणं ॥ ४२ ॥

भा. मा.
५

॥ **वालो वाच** ॥ अहंभक्तिरितिख्याता इमो मेतनयौमः
ज्ञानवैराग्यनामानौ कालयोगेन जजर्जरो ॥ ४३ ॥ गंगाद्याः स
रितश्चेमामत्सेवायसमागता तथापि न च मे श्रेयः सेवि
या सुरैरपि ॥ ४४ ॥ इदानीं शृणु मद्वाक् संचिंतस्त्वं तपो धन
वाक्तामिवितताप्यस्तितां श्रुत्वा सुखमावह ॥ ४५ ॥ उत्पन्नाद्र
विडे साहं वृद्धिं कणाटिके गता ॥ क्वचित्क्वचिन्महाराष्ट्रे गुर्जर
जीर्णतां गता ॥ ४६ ॥ तत्र घोरकलेयो गीता पाषंडैः खंडितां ग
का ॥ दुर्वलाहं चिरं जाता पुत्राभ्यां सह मंदतां ॥ ४७ ॥ वृंदावनं पु
नः प्राप्य नवीनसुतसूषिणी ॥ जाताहं पुवती सम्पक्वश्रेष्ठरूप

रामः
५

नुसांप्रतं ॥ ४८ ॥ इमौ तु शापिता वत्र सुतौ मे क्लि श्पतः श्रमा
 त ॥ इदं स्यान्नपरित्यज्य विदेशं गम्यते मया ॥ ४९ ॥ जरठत्वं स
 माजातौ ते न दुःखेन दुःखिता ॥ साहं तु त रुणी कस्मात्सुतौ
 वृद्धा विमोक्तः ॥ ५० ॥ त्रयाणां सहचारित्वा द्वैपरीत्यं कुत स्थि
 तं ॥ घटते जठरा माता त रुणौ तनया विति ॥ ५१ ॥ अतः शो
 चामि वात्मानं बिस्मया विष्टमानसा ॥ वदयोगनिधेयं ॥
 मन्काराणं चान्न किं भवेत् ॥ ५२ ॥ नारद उवाच ॥ ज्ञानेनात्म
 नियश्रामि सर्वमेतत्तवानघे ॥ न विषादस्त्वया काय्ये हि
 रिः शान्ते करिष्यति ॥ ५३ ॥ सूत उवाच ॥ क्षणमात्रेण तद्ज्ञा

भा.मा.
६

त्वावाक्यमूचेमुनीश्वरः॥ शृणुष्वावहितावालेयुगोयंदाह
णःकलिः॥५४॥ तेनलुप्ताःसदाचारयोगमार्गास्तपांसिच
जनाअद्यासुरायंतेशाद्यदुःकर्मकारिणा॥५५॥ इहसंतोवि
षीदंतिप्रहृष्यंतोवचासतः॥ धत्तेधैर्यंतयोधीमान्सधीरः
पंडितोयवा॥५६॥ अस्पृश्यानवलोक्येयंशेषभारकरीधरा
वर्षेवर्षेक्रमाज्जातामंगलंनापिदृश्यते॥५७॥ नत्वामपिसु
रैःसाकंकोपिपश्यतिसांप्रतं॥ उपेक्षितानुरागांधैर्जर्जत्वेन
संस्थिता॥५८॥ वृंदावनस्पर्सयोगात्पुनस्त्वंतरुणीनवा॥ ध
न्यंवृंदावनंतैनभक्तिर्नृत्पतियत्रच॥५९॥ अत्रेमौग्राहका

रामः
६

भावान्न जगामपि मुंचतः॥ किंचिदात्मसुखेनेह प्रसुप्तिर्मन्य
 तेनयोः॥ ६०॥ **भक्तिरुवाच॥** कथं परीक्षिता राजा स्यापितो
 ह्यशुचिः कलिः॥ प्रवृत्ते तु कलौ सर्वसारः कुत्र गतो महान्॥ ६१॥
 कुरुणापरेण हरिणाप्यधर्मः कथमीक्ष्यते॥ इमं मे संशयं
 छिंधित्व द्वाचा सुषिता स्मरहं॥ ६२॥ **नारद उवाच॥** यदि पृष्टं
 स्त्वया बाले प्रेमतः श्रवणं कुरु॥ सर्वं वक्ष्यामि भद्रं ते कश्मलं
 गतमिष्यति॥ ६३॥ यदा मुकुंदो भगवान् द्वां त्यक्त्वा स्वपदं
 गतः॥ तद्दिनात् कलिरायातः सर्वसाधनसाधकः॥ ६४॥ दृष्टो
 दिग्विजये राजा दीनवच्छरणं गतः॥ नमयामारणी यो यं सा

भा.मा.

७

रंगश्वसारभुक् ॥ ६५ ॥ यत्फलं नास्ति तपसानयोगेन समा-
धिना ॥ तत्फलं लभते सम्पक्कलौकेशवकीर्तनात् ॥ ६६ ॥
यशकारं कलिं दृष्ट्वा सारवत्सारनीरसं ॥ विष्णुरातः स्या
पितृवान्कलिजानां सुखाय च ॥ ६७ ॥ कुकमाचिरात्सारः स
र्वतो निर्गतो धुना ॥ पटार्थाः संस्थिता भूमौ बीजहीना यथा तु
षाः ॥ ६८ ॥ विप्रेभ्यो गिवती वात्ता गेहे गेहे जने जने ॥ कारितानि
जलोभेन कथासारस्ततो गतः ॥ ६९ ॥ अत्युग्रभूरिकर्माणो
नास्ति को रौरवाजनाः ॥ तेपि तिष्ठन्ति तीर्थेषु तीर्थसारस्ततो
गतः ॥ ७० ॥ कामक्रोधमहामोहतृष्णा व्याकुलचेतसः ॥ तेपि

रामः

७

तिष्ठंतितपसितपः सारस्ततोगतः ॥ ७२ ॥ मनसश्चाजयाहोभादे
 भातपाषंडसंश्रयात् ॥ शास्त्रानभ्यसनाश्चैव ध्यानयोगफलंगतं
 ७२ ॥ पंडितास्तुकलत्रेण रमंते महिषा इव ॥ पुत्रोत्पादनदक्षास्ते
 नदक्षा मुक्तिसाधने ॥ ७३ ॥ न हि वैश्रवता क्वापि संप्रदायपुरःस
 रं ॥ एवं प्रणयतां प्राप्नोवस्तु सारं स्थले स्थले ॥ ७४ ॥ अयं तु युग
 धर्मो हि वर्तते कस्य दूषणं ॥ अतस्तु पुंडरीकाक्षः सहिते निकट
 स्थितः ॥ ७५ ॥ **सूत उवाच ॥** इतितद्वचनं श्रुत्वा विस्मयं परमं ग
 ता ॥ भक्तिरूचेव चोभूयः श्रूयतां तच्च शौनक ॥ ७६ ॥ सुरर्षे त्वं च
 धन्यो सिमद्भाग्येन सारगतः ॥ साधूनां दर्शनं लोके सर्वसिद्धि क

भा.मा.
८

रंपरं॥७७॥ इहानंदो यथामे स्यात्तथोपायस्त्वयोच्यतां॥ योगे
शस्यापिते ब्रह्मन्नासाध्यं वर्तते धुना॥७८॥ त्यजति जगति मा
यां यस्य कायध्वस्तेव च न रचनमेकं केवलं चाकलप्य॥ ध्रु
वपदमपि यातो यत्कृपातो ध्रुवो यस्य सकलकुशलपात्रं ब्रह्म
पुत्रं न तोस्मि॥७९॥ इति श्री पद्मपुराणे उत्तरखंडे श्री भागवत
साहाय्ये भक्तिनारदसमागमो नाम प्रथमोऽध्यायः॥१॥ नारद उ
वाच॥ वृथा खेदयसे बाले अहोचिंतातुरा कथं॥ श्री कृष्ण च
रणां भोजं स्मरदुःखं गमिष्यति॥१॥ द्रौपदी च परित्राता येन
कौरवकश्मलात्॥ पालिता गोपसुंदर्यः सकृत्सः क्वापि नोग

रामः
८

तः॥२॥ त्वंतुभक्तिः प्रिया यस्य सततं प्राणतोधिकं॥ त्वया ह
 तोपि भगवान्यातिनीचगृहेष्वपि॥३॥ सत्यादि त्रियुगे बोध
 वैराग्यो मुक्तिसाधकौ॥ कलौ तु केवलं भक्तिर्ब्रह्मसायुज्य
 कारिणी॥४॥ इति निश्चित्य चिद्रूपः सरूपां त्वां ससर्ज ह॥ पर
 मानंदचिन्मूर्तिं सुंदरीं कल्पवल्गुभां॥५॥ वधां जलित्वया पृ
 ष्ठां कैकरोमीति चैकदा॥ त्वां तदा ज्ञापयत्कृष्णो मद्रक्तान् पो
 षयेति च॥६॥ अंगीकृतं त्वया तद्वै प्रसन्नो भूद्धरिस्तदा॥ मु
 क्तिं दासीददौ तुभ्यं ज्ञानवैराग्यकाविमौ॥७॥ पोषणं तेन रू
 पेण वैकुण्ठे प्रकरोषि च॥ भूमौ भक्तविशोका यच्छाया रूपं त्व

भा.मा.

८

या कृतं ॥ ८ ॥ मुक्तिं ज्ञानं विरक्तिं च सह कृत्वा गता भुवि ॥ कृता
दि द्वापरस्यांतमहानंदेन संहिता ॥ ९ ॥ कलौ मुक्तिः क्षयं प्राप्ता
पाषंडामयपीडिता त्वदाज्ञया गता शीघ्रं वैकुण्ठं पुनरेव सा ॥
१० ॥ स्मृता त्वया पिचात्रैव मुक्तिरयाति याति च ॥ पुत्री कृत्य
त्वये मौच पाश्वस्वस्यै वरदितौ ॥ ११ ॥ उपेक्षितः कलौ मंदो
वृद्धो जातौ सुतौ तव ॥ तथापि चिंता मुंच त्वमुपायं चिंतया
म्यहं ॥ १२ ॥ कलिना सदृशः कोपियुगो नास्ति वरानने ॥ तस्मिं
स्त्वं स्यापयिष्यामि गेहे गेहे जने जने ॥ १३ ॥ अधमं श्रुति
रस्कृत्य पुरस्कृत्य महोत्सवान् ॥ तदानाहं हरे दसि लोके त्वं

रामः

८

न प्रवर्तये ॥ १४ ॥ त्वद्विचिताश्च ये जीवा भविष्यंतिकलाविह ।
 पापिनोऽपि गमिष्यंतिति भयाः कृष्णमंदिरं ॥ १५ ॥ येषां चित्ते
 वसेद्भक्तिः सर्वदा प्रेमरूपिणी ॥ न ते पश्यंति कीनाशं स्वप्ने
 प्यमलमूर्तयः ॥ १६ ॥ न प्रेतो न पिशाचो वा राक्षसो वा सुरो
 पि वा ॥ भक्तियुक्तमनस्कानां स्पृशन्नेपि प्रभुर्भवेत् ॥ १७ ॥ न
 तपो भिनवेदंश्च न ज्ञानेनापि कर्मणा ॥ हरिर्हि साध्यते भक्त्या
 प्रमाणं तत्र गोपिकाः ॥ १८ ॥ नृणां जन्मसहस्रेण भक्तौ प्रीति
 हि जायते ॥ कलौ भक्तिमतां शश्वद्भक्त्या कृष्णः पुरः स्थितः ।
 १९ ॥ भक्तिद्रोहकरा ये च ते सीदंति जगत्रये ॥ दुर्वासा दुःखमा

भा. मा.

१०

पन्नः पुरा भक्ति विनिंदकः ॥ २० ॥ अलं ब्रतै रलं तीर्थै रलं यो
गै रलं मखैः ॥ अलं ज्ञान कया लापै भक्तिरे कै व मुक्तिदा ॥ २१ ॥
इति नारद निर्णीतं स्वमाहात्म्यं निशम्य सा ॥ सर्वांगिपुष्टियु
क्ता च नारदं वाक्यमब्रवीत् ॥ २२ ॥ **भक्तिरुवाच ॥** अहो नार
द धनो सि प्रीतिस्ते मयि निश्चला न कदाचिद्विमुंचामि चि
त्ते स्यामि सर्वदा ॥ २३ ॥ कृपालुना त्वया साधो मद्वाधा
ध्वंसिता क्षणतः ॥ पुत्रयोश्चेतनं नास्ति ततो बोधय बोधय
२४ ॥ **सूत उवाच ॥** तस्मा वचः समाकर्ण्य कारुण्यं नारदो
गतः ॥ तयोर्बोधनमारेभे कराग्रेण विमर्दयन् ॥ २५ ॥ मुखं

सूत उ.

रामः

१०

संयोज्यकलंति शब्दमुच्चैः समुच्चरन् ॥ ज्ञानप्रबुधतां शीघ्रं
वैराग्यत्वं विबुधतां ॥ २६ ॥ वेदावदंति घोषैश्च गीतापाठैर्मु-
हुर्मुहुः ॥ बोधमानो तदानेन कथं चिदुत्थितो बलात् ॥ २७ ॥
नेत्रैरनवलोकंतौ जंभंतौ सालसावुभौ ॥ वक्वत्पलितौ प्रायः
शुष्ककाष्ठसमांगकौ ॥ २८ ॥ क्षुत्क्षामौ तौ निरीद्वैव पुनः स्वा-
पपरायणौ ॥ ऋषिश्चिंतानुरोजातः किं विधेयं मयेति च २९
अहो निद्रा कथं याति वृद्धत्वचमहतरं ॥ चिंतयन्निति गोविं-
दं स्मरयामास भागवि ॥ ३० ॥ व्योमवाणी तदैवाभून्मा ऋषे-
खिद्यतामिति ॥ उद्यमः सफलस्ते तु भविष्यति न संशयः ॥ ३१ ॥

भा. मा.

११

एतदर्थे तु सत्कर्मसुरर्षे त्वं समाचर ॥ तत्ते कर्माभिधास्पंति सा
धवं साधुभूषणाः ॥ ३२ ॥ सत्कर्मणि कृते तस्मिन्सानिद्रावृद्ध
तानयोः ॥ गमिष्यति क्षणाद्भक्तिः सर्वतः प्रसरिष्यति ॥ ३३ ॥
इत्माकाशवचः स्पष्टं तत्सर्वैरपि विश्रुतं ॥ नारदो विस्मयं ले
भेने दंष्ट्रा तमिति ब्रुवन् ॥ ३४ ॥ **नारद उवाच ॥** अनया काश
वाण्यापि गोप्यत्वेन निरूपितं ॥ किं वा तत्साधनं कार्यं येन का
यं भवेत्तयोः ॥ ३५ ॥ कृमविष्यंति ते संतः कथं दास्पंति साध
नं ॥ मया त्रकिं प्रकर्तव्यं यदुक्तं व्योमभाषया ॥ ३६ ॥ **सूत उवाच ॥**
च ॥ तत्र तावद्यसंस्थाप्य निर्गतो नारदो मुनिः ॥ तीर्थं तीर्थं

रामः

११

विनिष्क्रम्य पृच्छन् मार्गेऽश्वीन् चरन् ॥ ३७ ॥ वर्तातः श्रूयते
 सर्वैः किंचिन्निश्चित्य नोच्यते ॥ असाध्यं केचन प्रोचुर्दृष्टेयमि
 ति चापरे ॥ ३८ ॥ मूकी भूतास्तथान्येतु कियंतस्तु पलायि
 ताः ॥ हा हा कारो महानासीत्त्रिलोके विस्मया वहः ॥ ३९ ॥ वेदा
 वदंति घोषेऽश्वगीता पाठैर्विवोधितं भक्तिज्ञाने विरागानां
 नोदतिष्टत्रिकं यदा ॥ ४० ॥ उपायो नापरोस्तीति कएकि एजि
 पन् जनाः ॥ योगिना नारदेनापि स्वयं न ज्ञायते तु यत् ॥ ४१ ॥
 तत्कथं शक्यते वक्तुमिदं रैरिह मानुषैः ॥ एवं ऋषिगणैः पृ
 ष्ठे निर्णीतोक्तं दुरासदं ॥ ४२ ॥ ततश्चिन्तातुरः सोऽथ वदरीवन

भा. मा.
१२

मागतः॥ तपश्चरामि चात्रेति तदर्थं कृतनिश्चयः॥४३॥ ता
वद्दर्शपुरतः सनकाद्यान्मुनीश्चरन्॥ कोटिसूर्यसिमा
भासानुवाच मुनि सत्तमः॥४४॥ नारद उवाच॥ इदानीं भू
रिभागेन भवद्भिः संगमास्थितः॥ कुमारवदतां शीघ्रं कृपां
कृत्वा ममोपरि॥४५॥ भवन्तो योगिनः सर्वे बुद्धिर्मतो बहुश्रु
ताः॥ पंचहायनसंयुक्ताः सर्वेषामपि पूर्वजाः ४६ सदा वैकुं
ठनिलया हरि कीर्तनतत्पराः॥ लीलामृतरसोन्मत्ताः कथा
मात्रैकजीविनः॥४७॥ हरिः शरणमेव हि नित्यं तेषां मुखे वचः
अतः कालसमादिष्टा जरा युष्मान्न बाधते॥४८॥ तेषां भ्रूमं

रामः
१२

गमात्रेण द्वारपालौ हरेः पुरा भूमौ निपतितौ सद्यो यत्कृपा-
 तः परंगतौ ॥ ४९ ॥ अहो भाग्यस्य योगेन दर्शनिं भवतामिह ॥ अ-
 नुग्रहस्तु कर्तव्यो मघिदीने दया परैः ॥ ५० ॥ अशरीरगिरोक्तं
 यत्तत्किं साधनमुच्यते अनुष्ठेयं कथं तावत्प्रब्रुवंतु सवि-
 स्तरं ॥ ५१ ॥ भक्तिज्ञानविरागाणां सुखमुत्पद्यते कथं स्या-
 पनं सर्वविषेषेषु प्रेमपूर्वं प्रयत्नतः ॥ ५२ ॥ **सनत्कुमार उवाच**
 माचिंतां कुरु देवर्षे हर्षं चित्ते समावह ॥ उपायः सुखसाध्यो न
 वर्तते पूर्वमेव हि ॥ ५३ ॥ अहो नारद धन्योसि विरक्तानां शि-
 रोमणिः ॥ सदा श्रीकृष्णदासानामग्रणी योगिभास्करः ॥ ५४ ॥

भा.मा.
१३

त्वयिचित्रं नमंतव्यं भक्त्यर्थमनुवर्तिनि ॥ घटते कृष्णदास
स्पभक्तेः स्यापनता सदा ॥ ५५ ॥ ऋषिभिर्वहो लोके पंथा
नः प्रकटीकृताः ॥ अमसाध्याश्च ते सर्वे प्रापः स्वर्गफलप्रदा
५६ ॥ वैकुण्ठः साधकः पंथाः सतु गोप्पो हि वृत्तते ॥ तस्योपदेष्टु
पुरुषः प्रायो भाग्येन लभ्यते ॥ ५७ ॥ सत्कर्म तव निर्दिष्टं व्योम
वाचा भवत्पुरा ॥ तदुच्यते शृणु द्वाद्यस्मि रचितः प्रसन्नधी
५८ ॥ द्रमयज्ञास्तपोयज्ञायोगयज्ञास्तथापरो ॥ स्वाध्यायज्ञान
यज्ञाश्च ते तु कर्मविसूचकाः ॥ ५९ ॥ सत्कर्मसूचको नूनं ज्ञान
यज्ञः स्मृतो बुधैः ॥ श्रीमद्भागवतालापः सगीतो हि शुकादिभिः

रामः
१३

६०॥ भक्तिज्ञानविरागाणां तत् घोषेण बलं महत्॥ ब्रजिष्पति द्व
 योः कष्टं सुखं भक्ते भविष्पति॥ ६१॥ प्रलयं हि गमिष्यंति श्रीमद्भा
 गवतध्वनेः॥ कलिदोषाश्मे सर्वे सिंहशवाहृकाश्च॥ ६२॥ ज्ञान
 वैराग्यसंयुक्ताप्रेमभक्ती रसावहा॥ प्रतिगेहं प्रतिजनं ततः क्री
 डां करिष्यति॥ ६३॥ **नारद उवाच॥** वेदवेदांतघोषे श्रुगीतापा
 ठे हि बोधितं भक्तिज्ञानविरागाणां नोदतिष्टत्रिकंतु यत्॥ ६४॥
 श्रीमद्भागवतालापात्कथं वा बोधमेष्यति॥ तत्कथासुखवेद
 यः श्लोके श्लोके पदे पदे॥ ६५॥ छिंदंतु संशयं नूनं भवतो मोघ
 दर्शनाः॥ विलंबो नात्र कर्तव्यः शरणागतवत्सलाः॥ ६६॥ **कुं**

भा.मा.
१४

माराकुचुः॥ वेदोपनिषदां साराज्जाता भागवती कथा । अतु
त्तमांततोभाति पृथग्भूता फला कृतिः॥६७॥ आमूलाग्रं रस
स्तिष्टन्नाग्रेण स्वदते यथा संभूय स पृथग्भूतः फले विश्वम
नोहरं॥६८॥ यथा दुग्धे स्थितं सर्पिर्न स्वादायोपकल्पते पृ
थग्भूतं हितं द्रव्यं देवानां रसवर्द्धनं॥६९॥ इक्षूणा मादिमध्यं
ं शर्करा व्याप्य तिष्ठति॥ पृथग्भूता च सामिष्टा तथा भागव
ती कथा॥७०॥ इदं भागवतं नाम पुराणं ब्रह्मसंमितं॥ भक्ति
ज्ञान विरागाणां स्थापनाय प्रकाशितं॥७१॥ वेदांत वेदसुखा
ते गीताया अपि कर्तारि॥ परित्यापवति व्यासे मुह्यत्पज्ञानसाग

रामः
१४

रे॥१२॥तदात्वयापुराप्रोक्तंचतुःश्लोकसमन्वितं॥तदीयश्च
 वणात्सद्योनिवर्धोवादरायणः॥१३॥तत्रतेविस्मयःकेन
 यतःप्रश्नकरोभवान्॥श्रीमद्भागवतश्रावेश्लोकदुःखविना
 शनं॥१४॥**नारद उवाच॥**यद्दर्शनंचविनिर्हंत्यशुभानिस
 द्यःश्रेयस्तनोतिभवदुःखद्वार्दितानां॥निःशेषशेषमुख
 गीतकषेकपानाःप्रेमप्रकाशकृतयेशरणंगतोस्मि॥१५॥
 भाग्योदयेनवद्भुजन्मसमाज्जितेनसत्संगमेवलभतेपुरु
 षोयदावै॥अज्ञानहेतुकृतमोहमहोदधकारनाशंविधाय
 हितदोदयतेविवेकः॥१६॥**इतिश्रीमद्विश्वप्रसादोत्तरखं**

भा. मा.
१५

देष्टुं भागवतमाहात्म्यं निरूपणे कुमारनारदसमागमो नाम
द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ नारद उवाच ॥ ज्ञानयज्ञं करिष्यामि शुक
शास्त्रकथोज्ज्वलं ॥ भक्तिज्ञानविरागाणां स्थापनार्थं प्रय
त्नतः ॥ १ ॥ कुत्रकायेभिया यज्ञः स्थलंतद्वाच्यतामिह ॥ महि
माशुकशास्त्रस्पवक्तव्या वेदपारगैः ॥ २ ॥ कियद्भिदिर्विसेः श्रा
व्या श्रीमद्भागवती कथा ॥ कोविधिस्तत्र कर्तव्यो ममेदं वदता
मितः ॥ ३ ॥ कुमार उवाच ॥ शृणु नारद वक्ष्यामि नम्राय विवे
किने ॥ गंगाधरसमीपे तु तटमानंदनामकं ॥ ४ ॥ नानाऋषि
गणैर्जुष्टं देवसिद्धनिषेवितं ॥ नानातरुलताकीर्णं नवकोम

रामः
१५

लवालुकं॥५॥रम्पमेकांतदेशस्यंदेमपद्यसुसौरभं॥यत्स
मीपस्यजीवानांवैरंचेतसिनस्थितं॥६॥ज्ञानयज्ञस्त्वयातत्र
कर्त्तव्योहिप्रयत्नतः॥अपूर्वारिसरूपाचकथातत्रभविष्यति
७॥पुरस्यनिर्वर्त्तनंचैवजराजीर्णंकलेवरं॥तद्व्यंचपुरस्क
त्यभक्तिस्तत्रागमिष्यति॥८॥यत्रभागवतीवात्तातत्रभक्त्या
दिकं व्रजेत्॥यथाशर्वंसमाकर्ण्यतत्रैतत्कुरुणायते॥९॥स
तनुवाच॥एवमुक्त्वाकुमारस्तनारदेनसमंततः॥गंगातटं
समाजग्मुःकथापानायसत्वरः॥१०॥यदायातास्तटंतेतुत
दाकोलाहलोपभूत्॥भूलोके देवलोकेचब्रह्मलोकेतथैव

तत्रिकंत

भा.मा.
१६

च॥११॥श्रीभागवतपीयूषपानाघरसलंपटाः धावंतोष्पा
ययुःसर्वेप्रथमंयेचवैष्णवाः॥१२॥भृगुर्वशिष्ठश्चवनश्च
गोतमोमेधातिथिर्देवलदेवरातौ॥रामस्तथागाधिसुतश्च
साकलोमृकंडपुत्रास्त्रितपिप्पलादयः॥१३॥योगेश्वराव्या
सपराशरौशुकोह्यत्रंगिराजाजलिजङ्गमुखाः॥सर्वेष्म
मुनिगणाःसहमित्रपुत्रस्वस्त्रीभिरीयुस्त्वतिप्रक्रणाद्याः
१४॥वेदांतानिचवेदाश्चमंत्रास्तंत्राःसमूर्तयः॥अष्टादश
पुराणानिषट्शास्त्राणितदाययुः॥१५॥गंगाद्याःसरितस्त
त्रपुष्करादिसरांसिच॥द्वेत्राणिचदिशःसर्वादिंडकादिवना

रायपुरतिप्रणये
नयुक्ता = ४ इतिपाठ

रामः
१६

निच॥ नागलोकाययुस्तत्र देवगंधर्वकिन्नराः॥ गुरुत्वात्त
 त्रनायाताभृगुः सो वो ध्य चानयत्॥ ७॥ दीक्षितेनारदेनाथ
 दत्तमासनमुत्तमं कुमारवर्दिताः सर्वैः ब्रह्मविद्यासुतत्प
 राः॥ १८॥ वैष्णवाश्चविरक्ताश्चन्यासिनो ब्रह्मचारिणः॥ मुख्य
 भागे स्थितास्ते च तदग्रेनारदः स्थितः॥ १९॥ एकभागे ऋ
 षिगणास्तथान्यत्र दिवौकसः॥ वेदोपनिषदोऽन्यत्र तीर्थानि
 न्यत्र च स्त्रियः॥ २०॥ जयशब्दो नमः शब्दः शंखशब्दस्तथैव
 च॥ लाजाचूर्णप्रसूनानां क्षेपणः सुमहानभूत्॥ २१॥ वि
 मानाग्र्यं समारुह्य कियंतो देवनायकाः॥ कल्पवृक्षप्रसूनै

भा. मा.
७

असर्वतत्र समाकुरु ॥ २२ ॥ **सूत उवाच ॥** एवं ते श्वेकचि
तेषु श्रीमद्भागवतस्य च ॥ माहात्म्यमूचिरेतस्मै नारदाय म
हात्मने ॥ २३ ॥ **कुमार उवाच ॥** अथ ते संप्रवक्ष्यामो महिमाशु
कशास्त्रजः ॥ यस्य स्मरणमात्रेण मुक्तिः कर्तुं लेख्यता ॥
२४ ॥ सदा सेव्या प्रयत्नेन श्रीमद्भागवती कथा ॥ यस्याः श्रव
णमात्रेण हरिश्चित्तं समाश्रयेत् ॥ २५ ॥ ग्रंथो षोडशसाह
स्रो द्वादशस्कंधसंमितः ॥ परीक्षितुं कसंवादः शृणु भाग
वतं चतत ॥ २६ ॥ तावत्संसारचक्रे स्मिन् भ्रमते ज्ञानतः पु
मान् ॥ यावत्कण्ठागता नास्ति शुक्लकशास्त्रकथाक्षरणं ॥ २७ ॥ किं

रामः
७

श्रुतैर्वदुभिः शास्त्रैः पुराणैश्च भ्रमावहेः॥ एवं भागवतं शा
 स्त्रं मुक्तिदानेन गर्जति॥ २८॥ कथा भागवतस्यापि नित्यं भ
 वति यद्गृहे॥ तद्गृहं तीर्थरूपं दिवसतां पापनाशनं॥ २९॥
 अश्वमेधसहस्राणि वाजपेयशतानि च॥ शुकशास्त्रक
 थायाश्च कलां नार्हति षोडशी॥ ३०॥ तावत्पापानि देहे स्मि
 न्निवसन्ति तपो धनं॥ यावन्न श्रूयते सम्पक् श्रीमद्भागव
 ती कथा॥ ३१॥ न गंगानगया काशी पुष्करं न प्रयागकं॥
 शुकशास्त्रकथायाश्च फलेन समतां नयेत्॥ ३२॥ श्लोक
 द्वं श्लोकपादं वा नित्यं भागवतोद्भवं॥ पठस्वस्वमुखेनैव

भा.मा.
१८

यदीच्छसि परांगतिं ॥ ३३ ॥ वेदादिर्वेदमाता च पौरुषं सूक्त
मेव च ॥ त्रयी भागवतं चैव द्वादशाक्षरमेव च ॥ ३४ ॥ द्वाद
शात्मा प्रयागस्थः कालः संवत्सरः स एव कः ब्राह्मणश्चाग्नि
होत्रं च सुरभिर्द्वादशी तथा ॥ ३५ ॥ तुलशी च वसंतश्च पुरु
षोत्तम एव च एतेषां तत्त्वतः प्राप्तैर्न पृथगभाव इष्यते ॥ ३६ ॥
यो तु भागवतं शास्त्रं वाचयेदर्थतो निशं ॥ जन्मकोटि कृतं
पापं न शपत्य न संशयः ॥ ३७ ॥ श्लोकादंश्लोक पादं वा प
ठेद्भागवतं तु यः ॥ नित्यं पुण्यमवाप्नोति राजसूयाश्च मेध
योः ॥ ३८ ॥ उक्तं भागवतं नित्यं कृतं च हरि चिंतनं ॥ तुलशी पो

रामः
१८

षण्णं चैव धेनूनां सेवनं समे ॥ ३९ ॥ अंतकाले तु ये नैव श्रूय
 तेषु कशास्त्रवाक् ॥ प्रीत्या तस्मै च वैकुण्ठं गोविंदोऽपि प्रयच्छति
 ४० ॥ हेमसिंहपुतं चैव वैष्णवाय ददाति यः ॥ कृष्णेन सहसा यु
 ज्यं स पुमांस्त्रभते ध्रुवं ॥ ४१ ॥ आजन्म नाशमपियेन कृतं न
 किंचिच्चित्तं निधाय शुक्लशास्त्रकथानपीता ॥ चांडालवच्च ख
 रवद्वदते न नीतं मिथ्या स्वजन्मजननीजनिदुःखभाजा ॥ ४
 २ ॥ जीवन् शवो निगदितः स तु पापकर्मापेनाश्रुतं शुक्लकथा
 वचनं न किंचित् ॥ धिक्कृतं न रं पशुसमं भुवि भाररूपमेवं वदं
 ति दिवि देवसरोजमुखाः ॥ ४३ ॥ दुर्लभैव कथालोके श्रीमद्भा

भा.मा.
१८

गवतो ज्ञवा ॥ कोटिजन्मसमुत्पयेन पुण्येनैव तुल्यभ्यते ॥ ४४ ॥
तेन योगनिधे धीमन् श्रोतव्यासाप्रयत्नतः ॥ दिनानानिय
मो नास्ति सर्वदा श्रवणं मतं ॥ ४५ ॥ सत्येन ब्रह्मचर्येण श्रद्ध
या श्रवणं स्मृतं ॥ अशक्यत्वात्कलौ बोधो विशेषो न शुका
ज्ञया ॥ ४६ ॥ मनसश्च जया दोगात्सुंसां चैवायुषः क्षयात् ॥ क
लौ दोषवद्गुत्वाच्च सप्ताहं श्रवणं मतं ॥ ४७ ॥ मनोवृत्तिजय
श्चैव नियमाचरणं तथा ॥ दीक्षाकर्तुं च शक्या सप्ताहश्र
वणे ह्यतः ॥ ४८ ॥ श्रद्धातः श्रवणो नित्यमाद्यन्तावधि यत्फ
लं ॥ तत्फलं शुक्रदेवेन सप्ताहश्रवणे कृतं ॥ ४९ ॥ यत्फलं ना

रामः
१८

स्तितपसानयोगेनसमाधिना अनायासेनतत्सर्वसप्ताह
 श्रवणेनभेत्॥५०॥ यज्ञाज्जति सप्ताहः सप्ताहोगज्जतिव्र
 तात्॥ तपसोगज्जति प्रोच्चेस्तीर्थात्रित्यंहिगज्जति॥५१॥ योगा
 ज्जति सप्ताहो ध्यानाज्ञानाच्चगज्जति॥ किं ब्रूमोगज्जनंतस्य
 ररेगज्जतिगज्जति॥५२॥ **शौनक उवाच॥** आश्चर्यमेतत्क
 पितंकथानांज्ञानादिधर्मान्निविगणय्यसांप्रतं॥ निःश्रेयसे
 भागवतंपुराणंजातंकृतोयोगकृतादिसूचकं॥५३॥ **सूत उ**
वाच॥ यदाकृष्णो धरां त्यक्त्वा स्वपदंगंतुमुद्यतः॥ एकादशे
 परिश्रुत्वाप्युद्धवोवाक्यमब्रवीत्॥५४॥ **उद्धव उवाच॥** त्वं

भा. मा.
२०

तुयास्पसिगोविंदभक्तकार्यविधायच॥मच्चित्तेमहतीचिं
तातच्छ्रुत्वासुखमावह॥५५॥आगतोयंकलिघोरिभविष्यंति
पुनःखलाः॥तत्संगेनैवसंतोपिगमिष्यंत्सुग्रतांतदा॥५६॥
तदाभारावतीभूमिगोहूपेयंकमाश्रयेत्॥अन्योनदृश्यते
त्रातात्वत्तःकमललोचन॥५७॥अतःसत्सुदयांकृत्वाभक्त
वत्सलमाव्रज॥भक्तायंसिगुणोसित्वंनिराकारोपिचिन्मयः
५८॥त्वद्वियोगेनतेभक्तानहिस्थास्पंतिभूतले॥निगुणोपा
सनेकष्टमतःकिंचिद्विचारय॥५९॥इत्सुध्वववचःश्रुत्वाप्रभा
सेचिंतयद्गरिः॥भक्तावलंबनापयिकिंविधेयंमयेतिच॥६०॥

पद्यं

रामः
२०

स्वकीयं यद्भवेत्तेजस्तद्वैभागवते दधात् ॥ तिरोधाय प्रविष्टो
 यं श्रीमद्भागवताणवः ॥ तेनेयं वास्ययी मूर्तिः प्रत्यक्षावर्तते
 हरेः ॥ सेवनाच्छ्रवणाद्यानात्पठनात्पापनाशिनी ॥ ६२ ॥ स
 प्राह प्रवर्णं तेन सर्वेभ्योऽप्यधिकं कृतं ॥ साधनानि तिरस्कृत्य
 कलौ धर्मोऽयिमीरितः ॥ ६३ ॥ दुःखद्वारिद्र्यदौर्भाग्यपापानि स
 कलानि च ॥ कामक्रोधजपाद्यं हि कलौ धर्मोऽयिमीरितः ॥ ६४ ॥
 अन्यथा वैष्णवीमाया देवैरपि सुदुस्तथा कथं तज्या भ
 वेत्पुंभिः स प्राहोतः प्रकाशितः ॥ ६५ ॥ एवं च स प्राह श्रुतो रु
 धर्मप्रकाशमाने ऋषिभिः सभायां ॥ आश्चर्यमेकं समभू

भा.मा.
२१

तदानां तैरुच्यते संशृणु शो न कर्त्तुं ॥ ६६ ॥ भक्तिः सुतो तौ त
 रुणौ गृहीत्वा सेयं च तौ भ्यां सह सा विरासीत् ॥ श्री कृष्ण गोवि
 दहरे मुरारे नाथेति नामानि मुहुर्ब्रूवन्ति ॥ ६७ ॥ तां चागतां भा
 गवता य भूषां सुचारु वेषां ददृशुः सदस्याः ॥ कथं च भो भो क
 थमागते यं म ध्ये मुनीनामिति तर्कयन्तः ॥ ६८ ॥ ऊचुः कुमार
 वचनं तदानां कथा यतो निःपतिता धुने यं ॥ एवं गिरः सा स
 सुतानि शम्पसनत् कुमारदिषु चाहनम् ॥ ६९ ॥ भक्तिरुवाच
 भवद्भिरद्यैव कृतास्मि पुष्टा कलिप्रनष्टापि कथारसेन ॥
 काहंतु तिष्ठाम्यधुना ब्रुवंतु ब्रह्मनिदं तां सुखमूचिरेते ॥ ७० ॥

रामः
२१

भक्तेषु गोविंदस्वरूपधर्त्री प्रेमैककञ्ची भवरोगहर्त्री ॥ सात्वं
 चतिष्ठस्व सुधैर्यसंश्रयानिरंतरं वैष्णवमानसानि ॥ ७१ ॥
 ततो हि दोषाः कलिजा इमे त्वां द्रष्टुं न शक्ताः प्रभवोऽपि लोके
 एवं तदाज्ञावसरेऽपि भक्तिस्तदा निष्पन्ना हरिदासचित्ते ॥ ७२ ॥
 सकलभुवनमध्ये निर्द्वन्नास्तेऽपि धन्या निवसति हृदियेषां प्र
 हरे भक्तिरेका ॥ हरिरपि निजलोकं सर्वथा तोविहाय प्रविशति
 हृदि तेषां भक्तिसूत्रोपवद्धः ॥ ७३ ॥ ब्रूमोद्यते किमधिकं म
 हिमानमेवं ब्रह्मात्मकस्य भुवि भागवताभिधस्य ॥ यत्संश्र
 यानि गदितैलभतेऽपि वक्ता श्रोता च क्लृप्तसमतामलमन्यध

भा.मा.
२२

मैः॥७४॥ इति पद्यः ॥ गणेश उन्नत रत्नं दे श्रीभागवतमाहा-
त्म्ये भक्ति कण्ठ निवर्तनो नाम तृतीयोऽध्यायः॥ ३॥ सू-
त उवाच॥ अथ वैष्णव चित्तेषु दृष्टा भक्ति मलौकिकी॥
निजलोकं परित्यज्य भगवान्भक्तवत्सलः॥ १॥ वनमाली-
घनश्यामः पीतवाससमनोहरः कांचीकलापरुचिरोलस-
मुकुटकुंडलः॥ २॥ त्रिभंगललितश्चारुकौस्तुभेन विराजि-
तः॥ कोटिमन्मथलावणपोहरिचंदनचर्चितः॥ ३॥ परमानं-
दचिन्मूर्तिर्मधुरो मुरलीधरः॥ आविवेश सुभक्तानां हृद-
यान्पमलानि च॥ ४॥ वैकुण्ठवासिनो ये च वैष्णवानुद्धवा दयः॥

रामः
२२

तत्कथाश्रवणायायिगूढरूपेण संस्थिताः ॥ ५ ॥ तदा जय
 जयारावोरसपुष्टिरलौकिका ॥ चूर्णप्रसूनवृष्टिश्चमुद्गः शं
 खरवोप्यभूत् ॥ ६ ॥ तत्सभायां स्थितानां च देहगोहात्मविस्म
 तिः ॥ दृष्ट्वा च तन्मया वस्यां नारदो वाक्यमब्रवीत् ॥ ७ ॥ अ
 लौकिकोऽयं महिमा मुनीश्वराः सप्ताहजन्मा धविलो कितो
 मया ॥ मूढाः श्वपाकाः पशुपक्षिणोऽत्र सर्वे पिनिः पापतया
 विभांति ॥ ८ ॥ अतो नृलोके न नृनास्ति किंचिच्चित्तस्य शोधा
 यकलौपवित्रं ॥ अघौघविध्वंसकरीयथैव कथासमानं
 भुवि नास्ति चान्यत् ॥ ९ ॥ केके विष्णुश्चेति वदंतु मह्यं सप्ताह

भा.मा.
२३

यज्ञेन कथामयेन ॥ कृपालुमिलोकि हितं विचार्य प्रकाशि
तः कोपिनवीनमार्गः ॥ १० ॥ **कुमारकचुः** ॥ ये मानवाः पाप
कृतोपि सर्वदा दुष्टादुराचारवतो विमार्गाः ॥ क्रोधाग्निदग्धा
ः कुटिलाश्च कामिनः सप्ताहयज्ञेन कलौ पुनन्ति ॥ ११ ॥ सत्ये
नहीनाः पितृमातृदूषकाः तृष्णाकुलाश्चाश्रमधर्मवर्जि
ताः ॥ ये दांभिकामसरिणोऽपि हिंसकाः सप्ताहयज्ञेन कलौ
पुनन्ति ते ॥ १२ ॥ पंचोग्रपापाः कुलक्षयकारिणः क्रूराः पि
शाचा इव निर्दयाश्च ये ॥ ब्रह्मस्वपुष्टाय भिचारकोरिणः
सप्ताहयज्ञेन कलौ पुनन्ति ते ॥ १३ ॥ कायेन वाचामनसापि

रामः
२३

पातकं नित्यं प्रकुर्वन्ति शाठ्यादृष्टेन ये ॥ परस्वपुष्पमलिना
 दुराशयाः सप्ताहयज्ञेन कलौ पुनर्निते ॥ १४ ॥ अत्र ते कथ
 यिष्यामश्चेति हासं पुरातनं यस्य श्रवणमात्रेण पापहा
 निः परं भवेत् ॥ १५ ॥ तुंगभद्रतटे पूर्वमिभूत्यत्तनमुत्तमं ॥
 यत्र वणाः स्वधर्मेण सत्यसत्कर्मतत्पराः ॥ १६ ॥ आत्मदेवः
 पुरे तस्मिन् सर्ववेदविशारदः ॥ श्रौतसत्रेषु संश्रुतो द्वितीय
 स्वभास्करः ॥ भिक्षुकोपितवान् लोके तत्प्रियाधुंधुलीस्म
 ता ॥ स्ववाक्यस्यापि कानित्यं सुंदरी सुकुलोद्भवा ॥ १७ ॥ लोक
 वात्तं धौकां कूरुणायशो बहुजल्पका ॥ पूराचगृहकृत्येषु

श्री. तस्मात्तेषु
 निश्चातो ४ =

भा.मा.
२४

पणाकलहप्रिया ॥ १८ ॥ एवं निवसतोः प्रेमागादंपत्सोरन
पत्सयोः ॥ अर्थाः कामास्तयो रासन्न सुखाय गृहादिकं ॥ २० ॥
पश्चाद्धर्माः समारब्धास्ताभ्यां संतानहेतवे ॥ गोभूहिरण्य
वासांसि दीनेभ्यो यल्लुतोः सदा ॥ २१ ॥ धनार्धं धर्ममार्गेण
ताभ्यां नीतं तथापि च ॥ न पुत्रो नापि वा पुत्री ततश्चिंतातुरो
भृशं ॥ २२ ॥ स एकदा द्विजो दुःखाद्गृहं त्यक्त्वा गतो वनं ॥ म
ध्याक्रेतुषितो जातस्तडांगं समुपेयिवान् ॥ २३ ॥ पीत्वा ज
लं निषण्णस्तु प्रजादुःखेन कर्षितः ॥ मुहूर्त्तार्दपितत्रैव संन्या
सी कश्चिदागतः ॥ २४ ॥ दृष्ट्वा पीतजलं तंतुं विप्रो यातस्तदं

रामः
२४

तिकं॥ नत्वा च पादयोस्तस्य निःश्वसन्संस्थितः पुरः॥ २५॥ **प्र**
तिरुवाच॥ कथं रोदिषि विप्रत्वं काते चिंते चिंता बलीयसी॥
 सत्यं च वद मह्यं त्वं स्वस्वदुःखस्य कारणं॥ २६॥ **ब्राह्मण उवा**
च॥ किं ब्रवी मिच्छषेदुःखं पूर्वपापेन संचितं॥ मदीय पूर्वजा
 स्तोयं कवोऽस्ममुपभुंजते॥ २७॥ मद्वृत्तं नैव गृह्णति प्रीत्या दे
 वा द्विजातयः॥ प्रजादुःखेन शून्योऽहं प्राणां स्पर्शकुमिहागतः
 २८॥ धिग्जीवितं प्रजाहीनं धिक्प्राणांश्च प्रजां विना॥ धिग्ध
 नं चानपत्यस्य धिक्कुलं संततिं विना॥ २९॥ पाल्यते यामया
 धेनुः सा वंध्या सर्वया भवेत्॥ यो मया रोपितो वृक्षः सोऽपि वं

ध्यत्वमाश्रयेत् ॥ ३० ॥ अफलं मद्गृहायातं शीघ्रं तच्च विशुद्ध
 ति ॥ निभागिपस्यानपत्यस्य किमतो जीवितेन मे ॥ ३१ ॥ इत्युक्त्वा
 सरुरोदोच्चैस्तत्पाश्वेदुःखपीडितः ॥ तदा तस्य यते श्वित्तं धी
 रताभूजरीयसी ॥ ३२ ॥ तज्जालाक्षरमालां च वाचयामास
 योगवित् ॥ सर्वज्ञात्वा यतिपश्चाद्विप्रमूचे स विस्तरं ॥ ३३ ॥
 यतिरुवाच ॥ शृणु विप्रमया तेद्य प्रा रब्धं च विलोकितं स
 प्रजन्मा बधितवपुत्रो नैव च नैव च ॥ ३४ ॥ मुंचाज्ञानं प्रजा
 रूपं वलिष्टाकर्मणो गतिः ॥ विवेकं तु समाश्रित्य तज संसा
 रवासनां ॥ ३५ ॥ संततेः संभवंदुःखं पालनोपाधयस्तथा ॥

विमुंचाद्यकुटुंबांशां संन्यासं सर्वथा सुखं ॥ ३८ ॥ **ब्राह्मण उवाच**
च ॥ विवेकेन भवेत्किं मे पुत्रं देहि वलादपि ॥ नो चेत्स जाम्बहं प्रा
 णां हत्व दग्रे चेति मूर्च्छितः ॥ ३९ ॥ पुत्रादि सुख हीनो यं संन्यासः
 शुष्क एव हि ॥ गृहस्थः सरसो लोके पुत्रपोत्र समावृतः ॥ ४० ॥
 इति विप्राग्रहं दृष्ट्वा प्राब्रवीत्स तपो धनः ॥ चित्रकेतु कृतं कष्टं
 विधिलेखं विमार्जयन् ॥ ४१ ॥ न यास्पति सुखं पुत्रात्तथा देवद
 तोद्यमः ॥ अतो हठेन युक्तो सिद्ध्यर्थिने किं वदाम्यहं ॥ ४२ ॥ त
 स्माग्रहं समालोक्य फलमेकं तु दत्तवान् ॥ इदं भक्षय पत्नौ
 त्वंततः पुत्रो भविष्यति ॥ ४३ ॥ सत्संशोचं दयादानमेक भक्तं

भा.मा.
२६

तुभोजनं॥वर्षविधिस्त्रियाकार्यंतेनपुत्रोतिनिर्मलः॥४२
एवमुक्त्वाययौयोगीविप्रस्तुगृहमागतः॥पत्न्याःपाणौ
फलंदत्वास्वयंयातस्तुकुत्रचित्॥४३॥तरुणीकुटिला
तस्यसख्यग्रेतुरुरोदह॥अहोचिंताममोत्पन्नाफलंचान
यमक्षये॥४४॥फलमक्ष्येणगर्भःस्याज्जर्भेणोदरवृद्धि
ता॥स्वल्पमक्ष्यंततोशक्तिर्गृहकार्यंकथंभवेत्॥४५॥दे
वाद्वाटीव्रजेश्रामेपलायेज्जर्भेणिकथं॥शुकवच्चेद्वसेज्ज
र्भस्तंकुक्षेःकथमुत्सृजेत्॥४६॥तिथिक्वेदागतोगर्भस्ति
दामेमरणंभवेत्॥प्रसूतौदारुणंदुःखंशुकुमारीकथं

रामः
२६

हे ॥ ४९ ॥ मंदायां मयि सर्वस्वं न नंदा संग्रहे तदा ॥ स तप शो
 चादि नियमो दुरा राध्मः सदृश पते ॥ ४८ ॥ लालने पालने दुः
 खं प्रसूतायाश्च विद्यते ॥ बंध्या वा विधवा नारी सुखि
 नी चेति मे मतिः ॥ ४९ ॥ एवं कुत कयामास तत्फलं नापि
 भक्षितं ॥ पत्न्या पृष्टा फलं भुक्तं भुक्तं चेति तथे रितं ॥ ५० ॥
 एकदा भगिनी तस्मात् कुरु स्वेच्छया गता ॥ तदग्रे कथि
 तं सर्वं चिंतेयं मनसीति मे ॥ ५१ ॥ दुर्वला ते न दुःखेन ह्यनु
 जेकरवाणि किं ॥ सा ब्रवीन्मम गभो स्तितं ददामि प्रसू
 तितः ॥ ५२ ॥ तावत्काले स गभो विगुप्ता तिष्ठ गृहे सुखं ॥

भा. मा.
३

तत्त्वं मत्पतेर्यच्छसते दास्यति बालकं ॥ ५३ ॥ षाण्मासि
को मृतो बाल इति लोके वदिष्यति ॥ तं बालं पोषयिष्यामि
नित्यमागत्य ते गृहं ॥ ५४ ॥ फलं भक्षयधेनोस्त्वं परीक्षां
तु सांप्रतं ॥ तत्तदा चरितं सर्वं तथैव स्त्री स्वभावतः ॥ ५५ ॥
अथ कालेन सानारी प्रसूता बालकं तदा ॥ आनीय जन
को बालं रहस्ये धुंधुली ददौ ॥ ५६ ॥ ददौ दानं द्विजातिभ्यो
जातकर्मविधाय च ॥ गीतवादित्रघोषोऽभूत्तद्वारे मंग
लं बहु ॥ ५७ ॥ तया च कथितं भर्त्रे प्रसूतः सुखमभक्तिः ॥ लो
कस्य सुखमुत्पन्नमात्मदेव प्रजो दद्यात् ॥ ५८ ॥ भर्त्रे सा

रामः
३

ब्रवीद्वाक्यंस्तन्यंतास्ति कुचेमम॥ अन्यस्तन्येन निद्रुग्धा
 कथं पुष्पा मिवालकं॥ ५९॥ मत्स्वसाया प्रसूतायामृतो
 वालस्तुवर्तते॥ तामाकार्यगृहे रक्षसाते भंपोषयिष्य
 ति॥ ६०॥ पतिना तत्कृतं सर्वं पुत्ररक्षाण हेतवे॥ पुत्रस्य धुं
 धुकारीति नाममात्रा प्रतिष्ठितं॥ ६१॥ त्रिमासे निगतिं चाथ
 साधेनुः सुषुवे भर्कं॥ सर्वांग सुंदरं दिव्यं निर्मलं कनकप्रभं
 ६२॥ दृष्ट्वा प्रसन्नो विप्रस्तु संस्कारान् स्वयमादधे॥ मत्वाश्च
 यं जिनाः सर्वे दिदृक्षार्थं समागताः॥ ६३॥ भाग्यो दृयो धुना
 जात आत्मदेवस्य पश्यत॥ धेन्वा सुतं तु गोकर्णं प्रसूतम्॥

भा.मा.
२८

मिति कौतुकं॥ न ज्ञातं तद्दृष्टं तु केनापि विधियोगतः॥ गो
कर्णं च सुतं दृष्ट्वा गोकर्णं नाम चाकरोत्॥ ६५॥ कियत्काले
न तौ ज्ञातौ तद्गणौ तनयौ तयोः गोकर्णः पंडितो ज्ञानी धुं
धुकारी महाखलः॥ ६६॥ स्नानशौचक्रियाहीनो दुर्भक्षो वदुः
क्रोधनः॥ दुःपरिग्रहकर्ता च स व्यहस्तेन भोजनी॥ ६७॥ चो
रः सर्वजनद्वेषी परवेश्मप्रदीपकः॥ लालनायार्भकान्ध
त्वासद्यः कूपे निपातयेत्॥ ६८॥ हिंशकः शस्त्रधारी च दी
नांधानां प्रपीडकः॥ चांडालाभिरतो नित्यं पाशहस्तश्च सं
गतः॥ ६९॥ तेन वेश्माकुसंगेन पैत्रं वित्तं तु नाशितं॥ एकं

रामः
२८

दापितरौ ताग्रपात्राणि स्वयमाहरत् ॥ ७० ॥ तत्पिता वृष
 णः प्रोञ्चैर्द्धनं हानौ रुरोदह ॥ बंधत्वं च समीचीनं कुपुत्रौ दुः
 खदायकः ॥ ७१ ॥ कृतिष्ठा मिक्कगल्लामिको मेदुः खं व्यपोह
 येत् ॥ प्राणां स्तजामिदुः खेन हा कष्टं मम संस्थितं ॥ ७२ ॥ त
 दानौ तु समागत्य गोकर्णो ह्यनसंयुतः ॥ बोधयामास ज
 नकं वैराग्यं परिदर्शयन् ॥ ७३ ॥ असारः खलु संसारो दुःख
 रूपी विमोहकः ॥ कः सुतः कस्य च धनं स्नेहवान् चलनो निशं
 ७४ ॥ न चैद्रस्य सुखं किंचिन्न सुखं चक्रवर्तिनिः ॥ सुखमेव विर
 क्तस्य मुने रेकांतजीविनः ॥ ७५ ॥ मुंचाद्दानं प्रजारूपं मोहने

भा.मा.
२८

नरके गतिः॥ यावत्तिष्ठति देहो यस्य सर्वं त्यक्त्वा वनं व्रज॥ ७६
तद्वाक्यं तु समाकर्ण्य गंतुं कामः पिता ब्रवीत्॥ किं कर्तव्यं
वने तात तत्तत्त्वं वद विस्तरं॥ ७७॥ अंधकूपनिभे मोहे यथ
पंगुरहंशठः॥ कर्मणा पतितो नित्यं मामुद्धर दयानिधे॥ ७८
॥ गोकुल उवाच ॥ देहे स्थिमांसरुधिरं भिमतिं त्यज त्वं
जाया सुतादिषु सदा मम तां जहीहि॥ पश्यानि शं जगदि
दं द्वाणभंगं निष्ठं वैराग्यरागरसिको भव भक्तिनिष्ठः॥ ७९
धर्मं भज स्व सततं त्यज लोकधर्मान् सेवस्व साधु पुरुषान्
नृजहि कामतृष्णां॥ आनं त्य पारगुणचिंतनमाशु मुक्ता

अंधकूपे स्नेह
पाशे बद्ध पंगु
रहंशठः ३-

रामः
२८

सेवाकथारसमहो नितरां पिवत्वं ॥ ८० ॥ एवं सुतोक्तिरस
 तोपि गृहं विहाय यातो वनं स्थिरमतिगतिषष्टिवर्षः ॥ यु
 क्तो हरेरनिशं तत्परिचर्या सोऽश्री कृष्णमापनियतं द
 शमस्य पाठात् ॥ ८१ ॥ इति श्री पद्मपुराणे उत्तरखंडे श्री भा
 गवतमाहात्म्ये निरूपणे विप्रमोक्षो नाम चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥
 सूत उवाच ॥ पितर्युपरते तेन जननी ताडिता भृशं ॥ क
 वित्तं तिष्ठति ब्रूहि ह निष्पेत्य रयानचेत् ॥ १ ॥ इति तद्वाक्यं
 त्रासा जनन्या पुत्रदुःखतः ॥ कूपे पातः कृतो रात्रौ तेन सानि
 धनं गता ॥ २ ॥ गोकर्णस्तीर्य यात्रार्थं निगतिर्योगसंस्थित

भा. मा.
३०

नदुःखं न सुखं तस्य न वै रीतिनापि बांधवः ॥ ३ ॥ धुंधुकारी
गृहेतिष्ठत्पंचपण्यवधूवृतः ॥ अतुष्टकर्मकृत्तचित्तस्यो
षणविमूढधीः ॥ ४ ॥ एकदा कुलटास्तास्तुभूषणान्यभि
लिप्तवः ॥ तदर्थं गिगितो गेहात्कामांधो मृत्युमस्मरन् ॥ ५ ॥
इतस्ततश्च संहृत्य वित्तं वेश्म पुनर्गतिः ॥ ताभ्यो यत्तु
वस्त्राणि भूषणानि कियंति च ॥ ६ ॥ बहु वित्तं च यं दृष्ट्वा
त्रौ नाथो विचारयन् ॥ चोयं करोत्यसौ नित्यं अतो राजा गृ
हीष्यति ॥ ७ ॥ वित्तं हत्वा पुनश्चैनं मारयिष्यति निश्चितं ॥ अ
तो यगुप्तये गूढमस्माभिः किं न हन्यते ॥ ८ ॥ निहृत्यैनं गृही

रामः
३०

त्वार्थं यास्यामो यत्र कुत्रचित् ॥ इति तानि श्रुयं कृत्वा सुप्तं
 संवध्मरश्मिभिः ॥ ९ ॥ पाशं कंठे निधाया स्पतन्मृत्युमुपच-
 क्रमुः ॥ त्वरितं नममारासौ चिंता युक्तास्तदा भवन् ॥ १० ॥ त-
 स्मांगारसमूहांश्च तन्मुखे हि विचिच्छिपुः ॥ अग्निज्वालाति-
 दुःखेन व्याकुलो निधनं गतः ॥ ११ ॥ न दंष्ट्रं मुमुचुर्गतिं प्रायः
 साहसिकाः स्त्रियः न ज्ञातं तद्रहस्यं तु केनापीदं तदैव च ॥ १२ ॥
 लोकैः पृष्टा वदंति स्म दूरं यातः प्रियो हिनः ॥ आगमिष्यति
 सर्वे स्मिन् वित्तलोभेन कर्षिताः ॥ १३ ॥ स्त्रीणां नैव तु विश्वा-
 सोऽनृतानां कारयेद्बुधः विश्वासे यः स्थितो मूढः सदुःखे

भा.मा.
३१

परिभूयते ॥ १४ ॥ सुधामयं वचोयासां कामीनां रसवद्भनं
हृदयंचुरधारामप्रियः कोनामयोषितां ॥ १५ ॥ संहृत्य वि
ततायाताः कुलटावदुभर्तकाः ॥ धुंधुकारी वभूवाथमहा
न्येतः कुकर्मतिः ॥ १६ ॥ वात्साहूः धरो नित्यं धावनदशदि
शोंतरं ॥ शीतातपपरिक्रिष्टो निराहारः पिपासितः ॥ १७ ॥
नलेभेशरणं कुत्रहादेवेति मुहुर्वदन् ॥ कियत्कालेन गो
कर्णे मृतं लोकादबुध्नत ॥ १८ ॥ अनाथं तं विदित्वैवंगया
श्राद्धमचीकरत् ॥ यस्मिन्तीर्थे तु संयातितत्र श्राद्धं प्रव
र्तयत् ॥ १९ ॥ एवं भ्रमन्सगोकर्णः स्वपुरंतदुपेयिवान् ॥ रा

रामः
३१

सूतः

त्रौ गृहांगणो स्वप्नुमागतो लक्षितः परैः ॥ २० ॥ तत्र सुप्तं स वि
ज्ञाय धुंधुकारी स्ववांधवं निशीषे दर्शयामास महारो
तरं वपुः ॥ २१ ॥ सकृन्मेषः सकृद्धस्ता सकृच्च महिषो भवत्
सकृदिन्द्रः सकृच्चाग्निः पुनश्च पुरुषो भवत् ॥ २२ ॥ वैपरी
त्यमिदं दृष्ट्वा गोकर्णो धैर्यं संयतः ॥ अयं दुर्गतिकः कोपि
निश्चितायं तमब्रवीत् ॥ २३ ॥ **गौकैर्वा उवाच ॥** कस्त्वमुग्र
तरो रात्रौ कुतो यातो दशामिमां किं वा प्रेतः पिशाचो वा
राक्षसो सीति शंशतः ॥ २४ ॥ एवं पृष्टस्तदा ते न हरो दोश्चै
पुनः पुनः ॥ अशक्तो वचनोच्चारैः संज्ञामात्रं चकार ह ॥ २५ ॥

भा. मा.
३२

ततो जलौ जलं कृत्वा गोकर्णस्तिमुदीरयन् ॥ तत्सेकाद्
तपापोसौ प्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ २६ ॥ **प्रेत उवाच ॥** अहं भ्रा
ता त्वदीयोस्मि धुंधुकारीति नामतः ॥ स्वकीयेनैव दोषेण
ब्रह्मत्वं नाशितं मया ॥ २७ ॥ कर्मणा नास्ति मे संख्या महा
ज्ञानविवर्तिनः ॥ लोकानां हिंसकः सोऽहं स्त्रीभिर्दुःखेन मारि
तः ॥ २८ ॥ अथ प्रेत त्वमापन्नो दुर्देशां च वहाम्यहं ॥ वा
ताहारेण जीवामि दैवाधीनः फलोदयः ॥ २९ ॥ अहो वं
धो कृपासिंधो भ्रातर्मा माशु मोचय ॥ गोकर्णे विचरन् श्रु
त्वा तस्मै वाक्यमथा ब्रवीत् ॥ ३० ॥ **गोकर्ण उवाच ॥** त्वद

रामः
३२

पंचगयापिंडोमयादत्तोविधानतः॥तत्कथंनैवमुक्तो
 सिममाश्रयमिदंमहत्॥३१॥गयाश्राद्धान्मुक्तश्चेदुपा
 यानांपरंत्विह॥किंविधेयंमयाप्रेततत्त्वंवदसविस्तरं॥३
 २॥प्रेतनुच॥गयाश्राद्धकृतेनापिमुक्तिर्मेनभविष्य
 ति॥उपायंपरमंकिंचित्तद्विचारयसांप्रतं॥३३॥इतित
 द्वाक्यमाकर्ण्यगोकर्णोविस्मयंगतः॥शतश्राद्धेनमु
 क्तिश्चेदसाध्यमोचनंतव॥३४॥इदानींतुनिजंस्थानमा
 तिष्ठप्रेतनिर्भयं॥त्वन्मुक्तिसाधकंकिंचिदाचरिष्येविचा
 र्यच॥३५॥धुंधुकारीनिजंस्थानंतेनातिष्ठततोगतः॥गो

भा. मा.
३३
निशि

कर्णश्चिंतयामास तां रात्रिं न तदध्रगात् ॥ ३६ ॥ प्रातः समाग
तं दृष्ट्वा लोकाः प्रीत्या समागताः ॥ तत्सर्वं कथितं तेन यज्ज्ञातं
च यथा तथा ॥ ३७ ॥ विद्वांसो योगनिष्ठाश्च ज्ञानिनो ब्रह्मवादि
नः ॥ तन्मुक्तिं नैव यश्च पश्यंति यश्च पश्यंतः शास्त्रसंचयान् ॥ ३८ ॥ ततः
सर्वैः सूर्यवाक्यं तन्मुक्तये स्थापितं परं ॥ गो कर्णः स्तंभनं च त्रे
सूर्यवेगस्पवैतदा ॥ ३९ ॥ तुभ्यं नमो जगत्साक्षिन् ब्रूहि मे मु
क्तिहेतुकं ॥ तच्छ्रुत्वा हूरतः सूर्यः स्फुटमित्यभ्यवादत ॥ ४० ॥
श्रीमद्भागवतान्मुक्तिः सप्ताहे वाचनं कुरु ॥ इति सूर्यवचः सर्वे
धनिस्तु विभ्रतं ॥ ४१ ॥ सर्वे ब्रुवन्प्रयत्नेन कर्तव्यं सुकरं त्वि

भाषत
रामः
३३

ह॥ गोकर्णो निश्चयं कृत्वा वाचनार्थं प्रवर्तवान् ॥ ४२ ॥ श्रवण
 यततः सर्वे देशा ग्रामा ज्जना ययुः ॥ पंग्वंधवृद्धमंदाश्च तेपि
 पापक्षयापवै ॥ ४३ ॥ समारंभो भवत्तत्र देवविस्मयकारकः
 यदैवासनमास्याय गोकर्णोऽकथयत्कथां ॥ ४४ ॥ सप्रेतोपि
 तदायातः स्थानं पश्यन्नि तस्ततः ॥ सप्तग्रंथियुतं तत्रापश्य द्वंश
 समुद्धृतं ॥ ४५ ॥ तन्मूलच्छिद्रमाविश्य श्रवणार्थं स्थितोऽप्यसौ
 वातरूपी स्थितिं कर्तुं अशक्तो वंशमाविशत् ॥ ४६ ॥ वैष्णवं
 ह्यणं मुखं श्रोतारं पश्यति स्थितः ॥ प्रथमं स्कंधतः स्पष्टं माख्य
 नं वेणुतो करोत् ॥ ४७ ॥ दिनांते रक्षिता गाथा तदा चित्रं वभूव ह

भा. मा.
३४

वंशौ को ग्रंथि भेदो भूत्स शब्दं पश्यतां सतां ॥ ४८ ॥ द्वितीये क्रि
तथा सायं द्वितीय ग्रंथि भेदनं ॥ तृतीये क्रितथा सायं तृतीय
ग्रंथि भेदनं ॥ ४९ ॥ एवं सप्तदिनैर्वंश समस्त ग्रंथि भेदनं ॥ कृत्वा
पि द्वादश स्कंधं अवणात्प्रेततां जहौ ॥ ५० ॥ दिव्यरूपधरो जात
स्तुलशी दाममंडितः ॥ पीतवासा घनश्यामो मुकुटी कुंडला
न्वितः ॥ ५१ ॥ न नाम भ्रातरं सद्योगो कर्णमेति चाब्रवीत् ॥ त्वया
हं मोचितो बंधो कृपया प्रेतकश्मलात् ॥ ५२ ॥ धन्या भागवर्त
वात्तप्रेतपीडा विनाशिनी ॥ सप्ताहो पितथा धन्यः कृष्णलो
कफलप्रदः ॥ ५३ ॥ कंपंते सर्वपापानि सप्ताहं अवणो स्थिते ॥

रामः
३४

अस्माकं प्रलयं सद्यः कथेयं च करिष्यति ॥ ५४ ॥ आर्द्रशुष्कं लघु
 स्थूलं वाङ्मनः कर्मभिः कृतं ॥ प्रवणं विदहेत्यापं पावकः समि
 धो यथा ॥ ५५ ॥ अस्मिन् वैभारते वर्षे सूरिभिर्देवसं सदि ॥ अक
 था आविर्णां पुंसां निष्फलं जन्म कीर्तितं ॥ ५६ ॥ किं मोहतो रक्षि
 तेन सुपुष्टेन वलीयसा ॥ अध्रुवेण शरीरेण शुकशास्त्रकथा
 विना ॥ ५७ ॥ अस्थिमेद्यानसा वद्धं मांसं शोणितले पितं ॥ चर्मा वि
 नद्धं दुर्गंधं पात्रं मूत्रपुरीषयोः ॥ ५८ ॥ जराशोकविपाकार्थं रो
 गमंदिरमातुरं ॥ दुःपूरं दुर्ध्रुवं दुष्टं सदोषं क्षणभंगुरं ॥ ५९ ॥
 कृमिविडूस्मसंज्ञां चैतं शरीरमिति वर्णितं ॥ अस्थिरेण स्थि

भा.मा.
३५

रंकर्मकुतोयंसाधयेन्नहि॥६०॥यत्प्रातःसंस्कृतंचान्नंसायंत
चविनश्पति॥तदीयरससंपुष्टेकायेकानामनित्यता॥६१॥स
प्ताहश्रवणाह्नोकेप्राप्सतेनिकटेहरिः॥अहोदोषनिवृत्त्यर्थमि
तदेवचसाधनं॥६२॥बुधुदाश्वतोयेषुमशकाश्वजंतुषुजा
यंतेमरणापैवकथाश्रवणवर्जिताः॥६३॥जटस्पशुष्कवंश
स्पयत्रग्रंथिविभेदनं॥चित्रंकिमुतदाचित्तग्रंथिभेदेकथाश्र
वात्॥६४॥मिद्यतेहृदयग्रंथिश्चिद्यंतेसर्वसंशयाः॥दीयंते
सर्वकर्माणि सप्ताहश्रवणेकृते॥६५॥संसारकर्तृमालेपप्रक्ष
लनपटीयसी॥कथातीर्थेस्थितेचित्तेभक्तिरेवबुधैःस्मृता।

रामः
३५

६६॥ एवं वदति वै तस्मिन् विमानमपततदा वैकुण्ठवासिभिर्यु-
 क्तं प्रस्फुरद्दीप्तिमण्डलं ॥ ६७ ॥ सर्वेषां पश्यतां भेजे विमानं धुंधु-
 लीसुतः ॥ विमाने वै स्रवान्चीक्ष्य गोकर्णो वाक्यमब्रवीत् ॥ ६८ ॥
 गोकर्ण उवाच ॥ अत्रैव बहवः सन्ति श्रोतारो मम निर्मलाः ॥ आ-
 नीता निविमानानि तेषां न युगपत्कुतः ॥ ६९ ॥ श्रवणं समभा-
 गेन सर्वेषां मिह श्रुते ॥ फलभेदः कुतो जातः प्रवृत्तां तु हरिप्रि-
 याः ॥ ७० ॥ हरिदासा कुरुः ॥ श्रवणस्य विभेदेन फलभेदोऽपि सं-
 स्थितः ॥ श्रवणं तु कृतं सर्वैर्न तथा मननं कृतं ॥ ७१ ॥ फलभेद-
 स्ततो जातः सर्वेषां शृण्वतामिह ॥ पुनः श्रावाद्गमिष्यन्ति हरि-

भा. मा.
३६

लोकमितस्त्वमे॥७२॥ सप्त रात्रमुपोष्यैव प्रेतेन श्रवणं कृ
तं॥ मननादितथा तेन स्थिरचित्तं कृतं भृशं॥७३॥ अदृढं च
हृतं ज्ञानं प्रमादेन हृतं श्रुतं॥ संहिंघो हि हृतो मंत्रो व्यग्रचित्ते
हृतो जपः॥७४॥ अवेक्ष्य वो हृतो देशो हृतं श्राद्धमदक्षिणं॥ ह
तमश्रोत्रिये दानं अनाचारहृतं कुलं॥ विश्वासो गुरुवाक्येषु
स्वस्मिन् दीनत्वभावना॥ मनो दोषज यश्चैव कथायां निश्च
लामतिः॥७५॥ एवमादि कृतं चेत्पात्रदा वै श्रवणे फलं॥ प
नः श्रवांते सर्वेषां वैकुण्ठे वसति ध्रुवं॥७६॥ गोकर्णं तव गौ
विंदो गो लोकं दास्यति स्वयं॥ एवमुक्त्वा ययुः सर्वे वैकुण्ठं हरिं

रामः
३६

र्तनाः॥७८॥श्रावणेमासिगोकर्णःकथामूचेतथापुनः सप्त
 रात्रं व्रतीभूयश्रवणंतैःकृतंफलं॥७९॥कथासमाप्तौय
 ज्ञातंश्रूयतांतच्चनारदा॥विमानैःसहभक्तैश्चहरिराविर्वभू
 वह॥८०॥जयशवानमःशवास्तत्रासन्वहवस्तदा॥पांचज
 न्मध्वनिचक्रेदृषातित्रहरिःस्वयं॥८१॥गोकर्णंतुसमालिङ्गा
 करोत्स्वसदृशंहरिः॥श्रोतृनन्यान्घनश्यामान्पीतकौशे
 यवाससः॥८२॥किरीटिनःकुंडलिनस्तथाचक्रेहरिःक्षणा
 त्॥तन्नामैषेस्थिताजीवात्राचांडालाश्चजातयः॥८३॥वि
 मानेस्यापितास्तेपिगोकर्णद्विपयातदा॥प्रेषिताहरिलोके

भा.मा.
३७

तेयत्रागच्छन्ति योगिनः ॥ ८४ ॥ गोकर्णेन स गोपालो गोलोकं
गोपवल्त्रभं ॥ कथाश्च व्रणतः प्रीतो निर्ययौ भक्तवत्सलः ॥
८५ ॥ अयोध्यावासिनः पूर्वयथारामेण संगताः ॥ तथा ह
स्त्रेन ते नीता गोलोकं योगिवल्त्रभं ॥ ८६ ॥ यत्र सूर्यस्य सोमस्य
सिद्धानां तु गतिः कदा ॥ तं लोकं हि गतास्ते तु श्रीमद्भागवतश्च
वात् ॥ ८७ ॥ ब्रूमोद्यते किं फलमेतदुज्ज्वलं सप्ताहयज्ञेन कथा
मुसंचितं ॥ कर्णेन गोकर्णं कथाक्षरायैः प्रीताश्च ते गर्भगता
नभूयः ॥ ८८ ॥ वातां वृषणां शानदेहशोषणैस्तपोभिर्हयै
श्चिरकालसंस्थितैः ॥ योगैश्च संयांति नरान्तां गतिं सप्ताह

रामः
३७

दैवज्ञं तु २=

गाथाश्रवणेनयांति॥८९॥इतिहासमिमंपुण्यंशांडिल्योपि
मुनीश्वरः॥पठतेचित्रकूटस्थोब्रह्मानंदपरिप्लुतः॥९०॥आ
ख्यानमेतत्परमंपवित्रंश्रुतंसकृत्संनिदहेदघोघं॥आद्वेप्र
उक्तं पितृ तृप्तिमावहेन्नित्यं सुपाठादपुनर्भवंच॥९१॥इतिश्री
पद्मपुराणेउत्तरखंडेःश्रीभागवतमाहात्म्यनिरूपणो
गविर्गतिं नाम पंचमोऽध्यायः॥५॥कुमाराऊचुः॥अथते
ब्रवत्स्यामःसप्तादश्रवणेविधिं सैहापूर्वासुभिश्चैवप्रायः
साध्मोविधिःस्मृतः॥१॥सैत्समूहंसमाहूयमुहूर्तंपृच्छयत्नतः
विवाहेयादृशंचित्तंतादृशंपरिकल्पयेत्॥२॥नभस्पञ्चाश्वि

सहायैर्वसुभिः ३

भा.मा.
३८

तोज्जौचिमागशिर्षः शुचिर्नभाः ॥ एतेमासाः कथारंभे श्रौद्ध
 श्रमोद्धसूचकाः ॥ ३ ॥ मासानां विग्रहेयानितानित्याज्यानि
 वष्या ॥ सहायश्चतत्रवात्रकत्तव्याः सोद्यमाश्चये ॥ देशेदेशे
 यासेयंवात्ताप्रेष्याप्रयत्नतः ॥ भविष्यतिकथाचात्रत्राग
 तव्यंकुटुंबिभिः ॥ ५ ॥ दूरैदृरिकथाः केचिद्दूरेचाचुतकीर्तना
 स्त्रियः शूद्रादयोयेचतेषां बोधोयतो भवेत् ॥ ६ ॥ देशेदेशे
 रक्तायेवैष्णवाः कीर्तनोत्सुकाः ॥ तेष्वेवपत्रंप्रेष्यंचतल्लेख
 नमितीरितं ॥ सतांसमाजो भविता सप्तरात्रं सुदुर्लभः ॥ अपू
 र्वरससूपैवकथाचात्र भविष्यति ॥ ७ ॥ श्रीभागवतपीयूष

रामः
३८

पानायरसलंपटाः॥ भवंतश्चतदाशीघ्रमायांतुप्रेमतत्प
राः॥ ९॥ नावकाशः कदाचिच्चेद्दिनमात्रंतथापितु॥ सर्वथा
गमनं कार्यं क्षणोत्रैव सुदुर्लभः॥ १०॥ एवमावरणं तेषां
कर्तव्यं विनयेन च॥ आगंतुकानां सर्वेषां वासस्यानानिक्
ल्पयेत्॥ ११॥ तीर्थे वापि वने वापि गृहे वा श्रवणं मतं॥ वि
शालावसुधापत्रकर्तव्यं तत्कथास्यलं॥ १२॥ शोधनं मा
र्जनं भूमेर्लेपनं धातुमंडनं गृहोपस्करमुद्धृत्य गृहकोणे
निवेशयेत्॥ १३॥ अर्वाकूपंचाहृतो यत्नादासीर्णनिप्रमे
लयेत्॥ कर्तव्यो मंडलः प्रोच्चैः कदलीखंडमंडितः॥ १४॥ फ

भा.मा.
३८

लपुष्पदलैर्विष्णुक वितानेन विराजितः॥ चतुर्दिक्षु ध्वजारो
पो वद्भुसंपदिराजितः॥ १५॥ ऊर्ध्वसप्तैव लोकाश्च कल्पनी
याः प्रयत्नतः॥ तेषु विप्रा विरक्ताश्च स्यापनीयाः प्रबोध
च॥ १६॥ पूर्वैतेषामासनानि कर्तव्या निययोत्तरं॥ वक्तुश्चा
पि तदा दिव्यमासनं कल्पयेत्पुरा॥ १७॥ नृदङ्मुखो भवेद्वा
क्ता श्रोतारः प्राङ्मुखस्तदा॥ अथवा पूर्वदिग्नेया पूज्यपू
जकमध्यतः॥ १८॥ श्रोतृणां मागमे प्रोक्ता देशकालादिके
विदो॥ विरक्तो वैष्णवो विप्रो वेदशास्त्रविशुद्धिकृत्॥ १९॥
दष्टांतकुशलो धीरो वक्ता कार्योति निस्पृहः॥ २०॥ अनेक

रामः
३८

धर्मविभ्रांताः स्त्रैणाः पाषंडवासिनः॥^{दि}शुकशास्त्रकथोच्चा
रेत्याज्यास्ते यदि पंडिता॥२१॥ वक्तुः पार्श्वे सहायार्थमन्ये
स्याप्यास्तथा विधाः॥ पंडिताः संशयलेतलोकबोधनतत्
तः॥२२॥ वक्ताक्षौरं प्रकर्तव्यं दिनानां क्वचित्प्रतापये॥ अह
णोदये सो निर्वर्त्य शोचन्नानं समाचरेत्॥२३॥ नित्यं संक्षे
पतः कृत्वा संध्याद्यं संप्रयत्नतः॥ कथाविघ्नविघाताय गण
नार्थं प्रपूजयेत्॥२४॥ पितृन्संतप्य शिष्यार्थं प्रायश्चित्तं समा
चरेत्॥ मंडलं च प्रकर्तव्यं तत्र स्याप्यो हरिस्तथा॥२५॥ कृष्णमु
द्यस्ममंत्रेण चरेत्पूजाविधिं क्रमात्॥ प्रदक्षिणानमस्कारान्

भा.मा.
४०

पूजांतेस्तुतिमाचरेत् ॥ २६ ॥ संसारसागरेमग्नं दीनं मां करु
णानिधे ॥ कर्मग्राहगृहीतांगं मामुद्धर भवाणवात् ॥ २७ ॥ श्री
मद्भागवतस्यापिततः पूजाप्रयत्नतः कर्तव्याविधिना प्रीत्या
धूपदीपसमन्विता ॥ २८ ॥ ततस्तु श्रीफलं दत्वा नमस्कारं
माचरेत् ॥ स्तुतिः प्रसन्नचित्तेन कर्तव्या केवलं तदा ॥ २९ ॥
श्रीमद्भागवताख्यत्वं प्रत्यक्षं कृष्णवहि ॥ स्वीकृतोसि मया
नाथ मुक्त्यर्थं भवसागरे ॥ ३० ॥ मनोरथो मदीयो यं सफलः
सर्वथा त्वया ॥ निर्विघ्नेनैव कर्तव्यो दासो हंतव्यकेशव ॥ ३१ ॥
एवं दीनं वचः प्रोक्त्वा वक्तारं चाप्यपूजयेत् संभूष्य वस्त्रभू

रामः
४०

षाभिः पूजांतेतंचसंस्तुवे॥३२॥शुक रूपप्रबोधसुसर्वशा
स्त्रविशारद॥एतत्कथाप्रकाशेनमदज्ञानंविनाशय॥३३॥
तदप्येनियमः पश्चात्कर्तव्यः श्रेयसेमुदा॥सप्तरात्रंयथाश
क्त्याधारणीयः सएवहि॥३४॥वरणं पंचविप्राणांकथाभं
गनिवृत्तये॥कर्तव्यंतेहरेर्जपिं द्वादशाक्षरविद्यया॥३५॥ब्रा
ह्मणान्वैष्णवांश्चान्यान्तथाकीर्तनकारिणः॥नत्वासंपू
ज्यदत्ताज्ञः स्वयमासनमाविशेत्॥३६॥लोकवित्तधनागार
पुत्रचिंताबुद्धस्यच॥कथावित्तः शुद्धमतिर्लभतेफलमुत्तमं
३७॥आसूर्योदयमारभ्यसाहस्रिप्रहरांतकं॥वाचनीयाकथा

भा.मा.
४१

सम्पग्धीरकंठसुधीमता॥३८॥कथाविरामःकर्तव्योमध्या
क्रेघटिकाद्यं॥तत्कथामनुकार्यवैकीर्तनंवेष्टवैस्तदा॥
३९॥मलमूत्रजलायंहिलघ्राहारःसुखावहःहविष्यान्नैन
कर्तव्योह्येकवारंकथाधिनिः॥४०॥उपोष्यसप्तरात्रंवैशति
श्रेष्ठंशुणुयात्तदा॥घृतपानंपयःपानंकृत्वाचशृणुयात्सुखं
४१॥फलाहारेणवाश्राव्यंएकभक्तेनवापुनः॥सुखसाध्यं
भवेद्यत्तुकर्तव्यंश्रवणायतत्॥४२॥भोजनंतुवरंमन्येक
थाश्रवणकारणं॥नोपवासोवरःप्रोक्तःकथाविघ्नकरो
यदि॥४३॥सप्ताहव्रतिनांपुंसांविनयान्शृणुनारद॥विष्णु

रामः
४१

दीक्षाविहीनानां नाधिकारः कथाश्रवे ॥ ४४ ॥ ब्रह्मचर्यमध
 सुप्तिः पत्रावल्यां च भोजनं ॥ कथासमाप्तौ भुक्तिं च कुर्यान्नि
 त्यं कथाव्रती ॥ ४५ ॥ द्विदलं मधुतेलं च गारिष्ठान्नं तथैव च ॥
 भावदुष्टं पय्युषितं जह्यान्नित्यं व्रती भुज्जि ॥ ४६ ॥ वृता कंच क
 लिंगं च दग्धमन्नं मसूरिकां ॥ निष्पावानामिषाद्यं च वज्जये
 तु कथाव्रती ॥ ४७ ॥ पलांडुलशुनं हिं गुं मूलकं गुं जनंतथा ॥ ना
 लिकामूलकूष्मांडं नैवाद्याच्च कथाव्रती ॥ ४८ ॥ कामं क्रोधं
 मदं मानं मत्सरं लोभमेव च ॥ दंभं मोहं तथा द्वेषं हूरतो वज्ज
 ये व्रती ॥ ४९ ॥ रजस्वलां मज्जल्लेष्ठपतितां च तिकैस्तथा ॥

वेदवैष्णवविप्राणां गुरुगोवृत्तिनां तथा स्त्रीराजमहतां निर्दयं वज्जयेद्यः कथाव्रती

भा.मा.
४२

द्विजद्विट् वेदवाद्यैश्च न वंदेद्यः कथाव्रती ॥ ५० ॥ सत्यं शौचं द
यामौनसं माज्जर्विविनयं सदा ॥ नुदारं मानसं तद्देवं कुर्यात्क
थाव्रती ॥ ५१ ॥ हरिद्रश्चक्षुषी रोगी निभार्गिः पापकर्मवान्
अनपत्यो मोक्षकामः शृणुयात्स कथामिमां ॥ ५२ ॥ अपुष्प
का कवं ध्याचवं ध्यायाचमृताभर्का ॥ अवज्ञां च याना रीत
या श्राव्या प्रयत्नतः ॥ ५३ ॥ एतेषु विधिना दत्तं तैश्च शुभकरं
भवेत् ॥ अत्युत्तमादिना सप्तकोटि यज्ञफलप्रदाः ॥ ५४ ॥ एवं
कृत्वा व्रतविधिमुद्यापनमथाचरेत् ॥ जन्माष्टमी व्रतमिव
कर्तव्यं फलकांक्षिभिः ॥ ५५ ॥ अकिंचेषु भक्तेषु प्रायो नोद्याप

नदक्षय = ४

रामः
४२

नाग्रहः॥ श्रवणेनैव पूतास्ते निष्क्रामा वैष्णवा यतः॥ ५६॥ एवं
नंगादयस्ते स्मिन्समासे श्रोतृभिस्तदा॥ पुस्तकस्य च वक्तुश्च
पूजाकार्यातिभक्तितः॥ ५७॥ प्रसादमनसामालाश्रोतृंश्चा
यप्रदीयतां॥ मृदंगताललसितंकीर्तनंकीर्त्तनांततः॥ ५८॥
जयशब्देनमःशब्दःशंखशब्दश्चग/यतां॥ विप्रेभ्योवाचके
भ्यश्चवित्तमन्त्रंचदीयतां॥ ५९॥ विरक्तश्चेद्भवेच्छ्रोतागीता
वाच्चापरेहनि॥ गृहस्यश्चेत्तदाहोमःकर्त्तव्यःकर्मशांतये॥ ६०॥
प्रतिश्लोकंचतुर्द्वयाद्विधिना दशमस्यच॥ पायसंमधुसर्पि
श्चतिलान्नादिभिःसंयुतं॥ ६१॥ अथवाहवनंकुर्याज्जायन्मासु

भा. मा.
४३

समाहितः॥ तन्मयत्वात्पुराणस्य परमस्यास्य तत्त्वतः॥ ६२
होमशक्तौ बुधो होम्यंदद्यात्तत्फलसिद्धये॥ नाना छिद्रनिरो
धार्थं न्यूनं ताधिकता रम्ययोः॥ ६३॥ दोषयोः प्रशमार्थं च पठे
न्नामसहस्रकं॥ तेन स्यात्सफलं सर्वनास्त्यस्मादधिकं यतः
६४॥ द्वादशब्राह्मणान्पश्चाज्जयेन्मधुपायसैः॥ दद्यात्सु
वर्णधेनुं च व्रतपूर्णत्वसिद्धये॥ ६५॥ शक्तौ पलत्रयमितं स्व
र्णसिंहं विधाय च॥ तत्रास्य पुस्तकं स्थाप्य लिखिताललिता
क्षरं॥ ६६॥ संपूजावाहनाद्यैस्तद्रूपचारैः सदक्षिणं॥ वस्त्रभू
षणगंधाद्यैः पूजिताय यतात्मने॥ ६७॥ आचार्याय सुधीर्द

रामः
४३

त्वामुक्तः स्याद्भवबंधनैः ॥ एवं कृतविधानेन सर्वपापनिवार
 णो ॥ ६८ ॥ फलदं स्यात्पुण्यं तु श्रीमद्भागवतं शुभं ॥ धर्मार्थका
 ममोक्षाणां साधनं नात्र संशयः ॥ ६९ ॥ इति ते कथितं सर्वं किं भू
 यः श्रोतुमिच्छसि ॥ श्रीमद्भागवते नैव भुक्तिमुक्तिः प्रकाशिता
 ७० ॥ **सूत उवाच ॥** इत्युक्त्वा ते महात्मानः प्रोचुर्भागवतीं कथं
 सर्वपापहरां पुण्यां भुक्तिमुक्तिप्रदायिनीं ॥ ७१ ॥ शृण्वतां सर्व
 भूतानां सप्ताहं नियतात्मनां यथाविधिततो देवं तुष्टुवुः पु
 रुषोत्तमं ॥ ७२ ॥ तदंते ज्ञानवैराग्यभक्तीनां पुष्टतापरा ॥ तारु
 ण्यं परमं चाभूत्सर्वलोकमनोहरं ॥ ७३ ॥ नारदश्च कृतार्थोऽभूत्

त्सिद्धेस्वीयेमनोरथे पुलकावृतसर्वांगः परमानन्दसंभृतः ॥
 ४॥ एवं कथां समाकर्ण्य नारदो भगवत्प्रियः ॥ प्रेमगगनदयावाचा
 तानुवाच कृतांजलिः ॥ १५॥ **नारद उवाच ॥** धन्योऽस्मिन्नुद्गीतो
 स्मिन्भवद्भिः कुरुणापरैः ॥ अद्य भागवता ह्यवधः सप्ताहेनिकटे
 हरिः ॥ १६॥ श्रवणं सर्वधर्मेभ्यो वरं मन्येतपो धनाः वैकुण्ठस्थो
 यतः कृष्णः श्रवणाद्यस्य लभ्यते ॥ १७॥ **सूत उवाच ॥** एवं वदति
 वैतत्र नारदे वैष्णवोत्तमो ॥ परिभ्रमन् समायातः शुको योगेश्वर
 रत्नदा ॥ १८॥ ततो वयः षोडशवार्षिकः सदा व्यासात्मजो ज्ञान
 महाब्धिचन्द्रमाः ॥ कथारक्षाले निजलाभपूर्णः प्रेमगापठन्

गवतंशनैःशनैः॥७९॥दृष्ट्वा सदस्याःपरमो रुतेजसंस
द्यःसमुत्थायददुर्महासनं॥प्रीत्यासुरर्षिस्तमपूजयत्सुखं
स्थितोवदत्संशृणुतामलांगिरं॥८०॥शुकदवाच॥निग
मकल्पतरोर्गलितंफलंशुकमुखादमृतद्रवसंपुतं॥पि
वतभागवतंरसमालयंमुद्गरहोरसिकाभुविभावुकाः॥८
१॥धर्मःप्रोज्ज्वलकेतवोत्रविहितोनिर्मत्सराणांसतांवेद्यं
वास्तवमत्रवस्तुशिवदंतापत्रयोन्मूलनं॥श्रीमद्भागव
तेमहामुनिकृतेकिंवापरैरीश्वरःसद्योहृद्यवरुध्यतेत्रै
कृतिभिःशुश्रूषुभिस्तद्गुणात्॥८२॥श्रीमद्भागवतंपु

भा. मा.
४५

राण तिलकं यद्वैष्णवानां धनं यस्मिन्पा रमहं स्पमेव
ममलंज्ञानं परंगीयते ॥ यत्रज्ञानविरागभक्तिसहितं नै
ष्कर्म्यमाविष्कृतं तच्छृण्वन्विपठन्विचारणपरं भक्त्य
विमुच्येन्नरः ॥ ८३ ॥ स्वर्गसित्येव कैलाशो वैकुण्ठेनास्पृश्यं
रसः ॥ अतः पिवंतु सद्भाषामामा मुचंतु कर्हिचित् ॥ ८४ ॥
सूत उवाच ॥ इति ब्रुवाणे सति वाटरायणौ मध्ये सभं
श्रीहरिराविरासीत् ॥ प्रक्लाद्वल्युद्धवफाल्गुणादिभि
र्वर्तं सुरर्षिस्तमपूजयच्चतान् ॥ ८५ ॥ दृष्ट्वा प्रसन्नं मह
दासनै हरिं ते चक्रिरेकीर्तनमग्रतस्तदा ॥ भवो भवान्या

रामः
४५

कमलासनः सुतैः तत्रागमन्कीर्तनदर्शनोत्सुकाः ॥ ८६ ॥
प्रक्लादस्तालधारीतरलगतितयाचोद्धवः कांश्चधारीव
णाधारीसुरर्षिस्वरकुशलतयारागकतर्जुनोभूत् ॥ इन्द्रो
वादी नृदंगं जयजयसुकराः कीर्तनेभूत्कुमाण्यत्रायेभा
वक्त्वा रसविरचनया व्यासपुत्रोवभूव ॥ ८७ ॥ ननर्तमध्ये
त्रिकमेवतत्रभक्त्यादिकानां नटवत्सुतेजसां ॥ अलौकिनं
कीर्तनमेतदीक्ष्य हरिः प्रसन्नोपिवचोब्रवीत्ततः ॥ ८८ ॥ मत्तो
वरं भागवता वृणुध्वं प्रीतो निशं कीर्तनतोस्मि सांप्रतं ॥ श्रु
त्वेति तद्वाक्यमतिप्रसन्नाः प्रेमाद्भ्रुविता हरि मूर्चिरेते ॥ ८९ ॥

भा.मा.
४६

नगाहगाथासुचसर्वभक्तैरभिस्त्वयाभावमिति प्रयत्नात्
ननोरथोयंपरिपूरणीयस्तथेतिचोक्तांतरधीयताचुतः
९०॥ ततोमनस्तच्चरणेषुनारदस्तथाशुकादीनपितापसां
श्च॥ अथप्रहृष्टाःपरिनष्टमोहाःसर्वेययुःपीतकथामृतास्ते
९१॥ भक्तिःसुताभ्यांसहरक्षितासाशास्त्रेस्वकीयेपितदाशु
केन॥ ततोहरिर्भागवतस्यसेवनाच्चित्तंसमायातिहि वैष्णवा
नां॥ ९२॥ दारिद्र्यदुःखज्वरदाहितानांमायापिशाचीपरिम
दितानां॥ संसारसिंधौप्रणिपातितानांच्चेमायवैभागवतं
प्रगज्जति॥ ९३॥ शौनक उवाच॥ शुकेनोक्तं कदारक्षेगोक

रामः
४६

एतेन कदापुनः॥ सुरर्षये कदा ब्राह्मेष्णिं धिमे संशयं त्वि
 दं॥ ८४॥ **सूत उवाच॥** आकृष्णनिर्गता त्रिंशद्वर्षा विधि
 गते कलौ॥ नवमीतो नभस्ये च कथारंभं शुको करोत्॥ ८५॥
 परीक्षित्स्त्रुवणांते च कलेर्वर्षशतद्वये॥ शुद्धेषु चो नवम्पां
 च धेनुजो कथयत्कथां॥ ८६॥ अस्मदादिकलौ याते त्रिंश
 तं सशताद्द्विकं॥ ऊचुस्तु जैसिते पक्षे नवम्पां ब्रह्मणः सु
 ताः॥ ८७॥ इत्येतत्ते समाख्यातं यत्पृष्टो हं त्वयानघ॥ कलौ
 नागवती वात्ता भिवरोगविनाशिनी॥ ८८॥ कृष्णप्रियसक

लकल्मषनाशनंचमुक्तेकहेतुमिहभक्तिविलासकारं
 । संतः कथामृतमिदं पिवतादरेण लोके हिताय परिशी
 लनसेवया किं ॥ ९९ ॥ स्वपुरुषमभिवीक्ष्य पाशहस्तं वद
 तियमः किल तस्य कण्ठमूले ॥ परिहर भगवत्कथा सुमत्ता
 न्प्रभुरहमन्य नृणां न वै स्पृशानां ॥ १०० ॥ असारे संसारे वि
 षयविषसंगा कुलधियः क्षणार्द्धे मायं पिवत शुक्लाय
 तुलसुधां ॥ किमयं भवसिंधौ ब्रजत कुपये कुत्सितधियः
 परीक्षित्वा क्षीयश्रवणगतमुक्त्युक्तिकथने ॥ १०१ ॥ रस

रामः

४९

प्रवाहसंस्थेन श्रीशुकेनेरिताकथा॥ कंठे संवध्यते येन स
 वैकुण्ठप्रभुर्भवेत्॥ १०२॥ इति च परमगुह्यं सर्वसिद्धांतसिद्धं
 सपदिनिगदितं तैशास्त्रपुंजं विलोड्य॥ जगति शुक्ककथातो
 निर्मलं नास्ति किंचित्परिसरसुखहेतोर्घादृशस्कंधसारं
 १०३॥ यश्चेनानियततया शृणोति भक्त्या यश्चेनानंकथयति
 शुद्धवैष्णवाग्रे॥ तोसम्पद्विधिकरणत्फलं लभेते याथाथ्यं
 न हि भुवने किमप्यसाध्यं॥ १०४॥ परमिदमिति हासं पावनं
 तीर्थवृत्तं वृजिनगाणवियुक्तो यः शृणोतीह नित्यं॥ स भव

भा.मा.
४८

तिखलु पूर्णः सर्वकामैरभिष्टेर्लभति च सुरलोकं पूर्णति
त्वाय सिद्धिं ॥ १०५ ॥ यः पादमप्यत्र पठेत्स पापा द्विमुच्यते
जन्मसहस्रजातात् ॥ दिने दिने पापचयं प्रकुर्वन् पठन्त
श्लोकमपीह भक्त्या ॥ १०६ ॥ यो नरः शृणुयाद्वापि श्रावये
द्वापि भक्तितः ॥ इह लोके सुखं प्राप्तिपरलोके पिमोक्षदा
१०७ ॥ अश्वमेधसहस्राणि वा जपेद्यशतानि च ॥ कन्याको
टिसहस्राणि फलमेतच्च दानतः ॥ १०८ ॥ इति श्रीपद्मपु
राणे उत्तरखण्डे ॥ भागवतमाह ॥ नित्यं हृष्यते श्रवणं

रामः
४८

भा.मा.
४८

धिकचनेनामवष्टोऽध्या
यः॥६॥लिखितंमिश्रकन
हीरामेणापठनार्थमिश्र
जीश्रीवृजभूषणजी॥१॥

रामः
४८

